

in hoc sæculo possidebat, juxta Domini præceptum A vendidit et pauperibus erogavit.

XXXI. *Historia Septem Dormientium apud* GREGORIUM
TURONENSEM col. 1726 *novissimæ editionis:*

Nec minus propter ostendendam et charitatis ejus

(*Martini*) abundantiam, qua semper totus affluxit, et originis nobilitatem a Severo primo vitæ ipsius scriptore prætermissam, quam propter, etc., stylum moverimus.

SULPICII SEVERI

CHRONICORUM,

QUÆ VULGO INSCRIBUNTUR

HISTORIA SACRA,

LIBRI DUO.

PROLOGUS.

I. Res a mundi exordio Sacris Litteris editas breviter constringere, et cum distinctione temporum usque ad nostram memoriam carptim dicere aggressus sum; multis id a me studiose efflagitantibus, qui Divina, compendiosa lectione, cognoscere properabant. Quorum ego voluntatem secutus, non pepercì labori meo, quin ea quæ permultis voluminibus præscripta continebantur, duobus libellis concluderem; ita brevitati studens, ut pene nihil gestis subdlexerim. Visum autem mihi est non absurdum, cum usque ad Christi crucem, Apostolorumque actus per Sacram Historiam cucurrissem, etiam post gesta connectere; excidium Hierosolymæ, vexationesque populi Christiani, et mox pacis tempora, ac rursus

B ecclesiarum intestinis periculis turbata omnia locutus. Cæterum illud non pigebit fateri, me, sicubi ratio exegit, ad distinguenda tempora continuandamque seriem usum esse historicis ethnicis, atque ex his, quæ ad supplementum cognitionis deerant, usurpasse; ut et imperitos docerem et litteratos convincerem. Verumtamen ea quæ de sacris voluminibus breviata digessimus, non ita legentibus auctor accesserim, ut prætermissis illis unde hæc derivata sunt, appetantur; nisi, cum illa quis familiariter noverit, hic recognoscat quæ ibi legerit. Etenim universa divinarum rerum mysteria non nisi ex ipsis fontibus hauriri queunt. Nunc initium narrandi faciam.

LIBER PRIMUS.

II. Mundus a Domino constitutus est abhinc annos jam pene sex millia, sicut processu voluminis istius digeremus: quamquam inter se parum consentiant qui rationem temporum investigatam ediderunt. Quod cum vel Dei nutu, vel vitio vetustatis eveniat, calumnia carere debet. Mundo autem condito, homo factus est. Viro Adam, mulieri Eva nomen fuit. Sed constituti in Paradiso, cum interdictam sibi arborem degustassent, in nostram velut exules terram ejecti sunt. Deinde ex his Cain atque Abel nascuntur. Sed Cain impius fratrem interemit. Filium Enoch habuit, a quo primum civitas condita est, auctoris nomine vocitata. Ex hoc Irad, atque ex eo Maviael nascitur. Hic Mathusalem filium habuit; isque Lamech genuit, a quo juvenis quidam occisus

C traditur, nec tamen nomen refertur occisi: quod quidem futuro mysterio fuisse præmissum a prudentibus æstimatur. Igitur Adam, post necem filii minoris, Seth filium procreavit, cum jam tricesimum et ducentesimum annu ætatis impleisset. Vixit autem annos 13 ccccxxx. Seth vero Enos, Enos Cainan, Cainan Malaleel, Malaleel Jared, Jared Enoch genuit, qui ob justitiam translatus a Deo traditur. Hujus filius Mathusala dictus est, qui Lamech genuit, ex quo Noe natus, justitia egregius, et præ cæteris mortalibus Domino charus acceptusque. Qua tempestate, cum jam humanum genus abundaret, angeli, quibus cælum sedes erat, speciosarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt; ac naturæ suæ originisque degeneres, relictis superio-

ribus, quorum incolæ erant, matrimoniis se mortalibus miscuerunt. Hi paulatim mores noxios consequentes, humanam corrumpere progeniem : ex quorum coitu Gigantes editi esse dicuntur, cum diversæ inter se naturæ permixtio monstra gigneret.

III. Quibus rebus offensus Deus, maximeque malitia hominum, quæ ultra modum processerat, delere penitus humanum genus decreverat. Sed Noe, virum justum, vita innocens destinatæ exemit sententiæ. Idem admonitus a Domino diluvium terris imminere, arcam immensæ magnitudinis ex lignis contexit; ac bitumine illitam impenetrabilem aquis reddidit : qua ille cum uxore ac filiis tribus et totidem nurbus est clausus. Volucrum etiam paria, itidemque diversi generis bestiarum, eodem clastro recepta; reliqua omnia diluvio absumpta. Igitur Noe, cum jam imbrem destitisse, ac quieto in salo arcam circumferri intelligeret; ratus id quod erat, aquas decedere, corvum primum explorandæ rei gratia, eoque non revertente (ut ego conjicio, cadaveribus detento) emisit columbam, quæ cum consistendi locum non reperisset, reversa est. Rursum remissa, folium oliivæ retulit : manifestum indicium, nudari cacumina arborum. Tertio demum emissa, non rediit : unde animadversum, aquas destitisse. Ita Noe arcam egressus est. Id gestum a mundi exordio, post annos, ut ego comperio, \bar{u} cc duos et quadraginta.

IV. Ac primum Noe aram Domino statuit, hostiasque ex volucris immolavit. Mox a Domino cum filiis benedicitur, præceptumque accepit, ne sanguine vesceretur, aut sanguinem hominis effunderet: quia mundi primordia, mandati istius liber, Cain maculaverat. Igitur vacuo tum sæculo, ex filiis Noe Sem fuit. Tres enim habuit, Sem, Cham, Japheth. Sed Cham, quod sopitum vino patrem riserat, maledictum a patre meruit. Hujus filius, Chus nomine, Nebrod gigantem genuit, a quo Babylon civitas constructa traditur. Pleraque etiam oppida ea tempestate condita memorantur, quæ nominatim persequi animus non fuit. Sed cum multiplicaretur humanum genus, diversaque loca atque insulas mortales haberent, una tantum omnes lingua utebantur; donec se in unum, dispergenda per totum orbem, multitudo contraxit. His, more humani ingenii, consilium fuit, insigni aliquo opere famam quærere, priusquam a se invicem diducerentur. Ita turrim facere aggressi, quæ cælo accederet; nutu Dei, ut officia operantium præpedirentur, ab assueti sermonis genere multa diverso neque ulli invicem intellecto linguarum ritu loquebantur: quo promptius dispersi sunt, cum alter alterum velut alienigenam facile relinquebat. Sed filiis Noe ita divisus orbis fuit, ut Sem intra Orientem, Japheth Occidentem, Cham mediis contineretur. Ita usque Abram ducta successio, nihil sane insigne aut memorabile in se habuit.

V. Abram autem patre Thara natus est, post diluvium anno millesimo et septuagesimo. Abram uxor Sara dicta est: primaque eis in regione Chaldæorum

habitatio fuit. Inde apud Charras una cum patre divensatus est. Qua tempestate admonitus a Domino, domum, patriam ac patrem relinquens, assumpto Lot fratris filio, in terram Chananæorum profectus, in loco cui Sichem nomen est, consedit. Mox annonæ inopia Ægyptum concessit, ac rursus reversus. Lot præ multitudine familiæ a patre digressus, ut laxioribus vacuæ tum regionis spatiis uterentur, in Sodomis consedit. Id oppidum infame incolis, viris in viros irruentibus, atque ob id invisum Domino fuisse traditur. Ea tempestate reges vicinarum gentium in armis erant, cum antea nullum inter mortales certamen fuisset. Sed adversum hos qui bello vicina tentabant, reges Sodomorum, Gomorrhæorum vicinarumque regionum in prælium erumpunt; primoque impetu fusi, victoriam concessere. Tum a victoribus Sodoma direpta, prædæ hostibus fuit; ductusque Lot in captivitatem. Quod cum Abram comperisset, propere armatis servis suis, numero trecentis decem et octo, reges victoria feroces, exutos præda armisque in fugam compulit. Tum a Melchisedech sacerdote benedictus est, eidemque decimas prædæ dedit: reliqua his quibus erepta erant, reddidit.

VI. Per idem tempus Abræ Dominus locutus est, multiplicandumque semen ejus, sicut arenas maris stellasque cæli, spondit; peregrinumque ejus semen prædictum futurum, ac posteros in hostili solo per quadringentos annos laturos servitium, postea libertati restituendos. Tunc ei atque uxori ejus adjectione unius litteræ nomen immutatum: ita nunc ex Abram Abraam, ex Sara Sarra dicitur. Cujus quidem rei non inane mysterium non est hujus operis exponere. Eodem tempore Abræ lex circumcisionis imposita est. Erat ei autem ex ancilla filius Ismael. Et cum ipse esset annorum centum, uxor autem ejus nonaginta, futurum eis filium Isaac Dominus pollicetur, qui cum duobus angelis ad eum venerat. Inde Sodomam missi angeli, Lot in porta sedentem repperunt. Quos cum ille, homines existimans, hospitio receptos cenatosque domi haberet; juvenus improba ex oppido novos hospites ad stuprum flagitabant. Lot pro hospitibus filias offerens, non acquiescentibus quibus illicita potius desiderio erant, ipse ad stuprum trahebatur. Quem angeli propere ab injuria vindicantes, luminibus impudicorum cæcitatem offuderunt. Tum Lot ab hospitibus edoctus perdendum oppidum, propere cum uxore et filiabus est egressus: interdictum tamen eis est, ne retrorsum conspicerent. Sed mulier parum dicto audiens (humano malo, quo ægrius vetitis abstinetur) reflexit oculos, statimque in molera conversa traditur. At Sodoma divinis ignibus conflavit. Lot autem filiæ existimantes humanum genus interiisse, concubitum inebriati patris appetiverunt; unde Moab et Ammon nati sunt.

VII. Per idem tempus fere, cum Abraam esset etiam centum annorum, Isaac filius natus est. Tum ancillam, de qua Abraam filium susceperat, Sarra

expulit; quæ habitasse in deserto una cum filio, A et præsidio Domini defensa traditur. Non multum post Dominus Abraæ fidem tentans, immolandum sibi a patre filium Isaac poscit. Quem ille non cunctatus offerre, cum aræ puerum superposuisset, gladiumque educeret, vox missa de cælo est, puerum ut parceret. Victimæ aries præsto fuit: consummatoque sacrificio, Abraæ Dominus locutus est, promittens ea quæ jam spondederat. At Sarra, cum septimum et vicesimum supra centesimum annum ageret, decessit. Corpus cura viri sepultum in Hebron Chananæorum oppido: etenim illic Abraam commorabatur. Tum Abraam Isaac filium juvenilis ætatis videns (siquidem tum quadragesimum annum ætatis agebat) servo suo imperavit, uxorem ei quæreret; ex ea tamen tribu atque terra, de qua ipse B oriundus videbatur: modo ut inventam puellam in regionem Chananæorum deduceret, nec putaret eum causa conjugis in solum patrium rediturum. Atque ut ea strenue mandata exsequeretur, contacto domini femine sacramentum dedit. Ita servus profectus in Mesopotamiam, ad oppidum Nachor Abraæ fratris devenit; successitque in domum Bathuelis Syri, Nachore patre geniti. Hujus filiam Rebeccam speciosam virginem conspicatus, poposcit, atque ad dominum adduxit. Post id Abraam accepit uxorem Ceturam nomine, quæ in Paralipomenis concubina dicitur; suscepitque ex ea filios. Sed Isaac Sarra edito substantiam tradidit: his autem quos ex concubinis susceperat, dona distribuit: atque ita ab Isaac separati sunt. Abraam diem functus est, impletis annis centum et quinque et septuaginta. Corpus sepulcro Sarræ uxoris appositum.

VIII. At Rebecca diu sterili, assiduis mariti ad Dominum precibus, a die matrimonii vicesimo fere anno geminos edidit, qui in matris alvo exsultasse sæpius traduntur: dictumque responso Domini est, duos in his populos prænuntiari, et majorem minoris subdendum esse principio. Sed prius editus asper setis, Esau vocatus; minori Jacob nomen fuit. Ea tempestate gravis annonæ inopia terras incenserat: qua necessitate Isaac in Geraris ad regem Abimelec cessit, admonitus a Domino ne in Ægyptum descenderet. Eidemque universæ illius terræ possessio promittitur, ibique benedicitur; multiplicatusque pecore atque omni substantia, agente D invidia ab incolis pellitur. Pulsus apud Puteum juramenti consedit. Igitur annis gravior, luminibus obductis, cum Esau filium benedicere pararet, consilio Rebeccæ matris Jacob se benedicendum pro fratre obtulit. Ita Jacob adorandus principibus et gentibus, fratri præponitur. Queis rebus Esau accensus, fratri necem moliebatur. Quo metu Jacob, hortante matre, in Mesopotamiam confugit, admonitus a patre, ut ex domo Laban fratris Rebeccæ uxorem acciperet: tanta illis cura fuit, cum in alienis terris consistent, genus tamen intra familiam suam ducere. Ita Jacob profectus in Mesopotamiam, per soporem Dominum vidisse traditur:

atque ob id locum somnii sacratum habens, lapidem ex eo sumpsit; vovitque, si rebus prosperis revertisset, titulum sibi domus Domini futurum; decimasque omnium quæ acquisita sibi forent, Domino daturum, Inde se ad Laban fratrem matris contulit, quem ille sororis filium agnitum, in hospitium benigne recepit.

IX. Erant Laban duæ filia, Lia et Rachel; sed Lia oculis deformior, Rachel pulchra fuisse traditur: cujus specie Jacob captus, amore virginis conflagrabat; eamque sibi in matrimonio a patre postulans, septem annorum servitio se mancipavit. Sed impleto tempore Lia ei supponitur; ac rursum septennii servitio subditur, atque ei Rachel traditur. Sed hanc diu sterilem, Liam secundam fuisse accepimus. Filiorum quos ex Lia Jacob habuit, hæc sunt nomina: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Zabulon, Dina. Ex ancilla vero Lia Gad et Aser, ex ancilla Rachel Dan et Nephtholim nati sunt. At Rachel, desperato jam partu, Joseph edidit. Tum Jacob redire ad patrem cupiens, cum ei Laban socer partem pecorum mercedem servitii dedisset, ob quam parum sibi eum æquum gener Jacob ratus, dolum ab eo suspectans; clam profectus est vicesimo primo fere anno quam advenerat. Rachel viro inscio patris idola furto abstulit: qua injuria Laban generum persecutus, non repertis idolis, pace facta, regressus est; multum obtestatus generum ne uxores filibus suis superinduceret. Inde digressus Jacob, vidisse angelos et castra Domini traditur. Sed cum præter regionem Edom, quam Esau frater incolabat, iter destinaret, missis prius legatis et muneribus suspectum sibi fratrem exploravit: tum ille obviam fratri processit; nec tamen Jacob se ultra fratri credidit. Sed pridie quam inter se fratres convenirent, Dominus humana specie assumpta, colloctatus cum Jacob refertur: et cum adversus Dominum prævalisset, tamen non esse mortalem non ignoravit: benedicti sibi ab eo flagitabat. Tum ab eo illi immutatum nomen est, ut ex Jacob Israel diceretur. Sed cum ille vicesimo a Domino nomen Domini quæreret; non esse quærendum, quia admirabile esset, responsum est. Ex colloctatione autem latitudo femoris Jacob obtorpuit.

X. Igitur Israel declinans fratris domum, promovit agmen in Salem Sicimorum oppidum, atque ibi loco pretio accepto tabernaculum statuit sibi. Hunc oppido Emor Chorræus princeps præerat. Mejus filius Sichem Dinam filiam Jacob ex Lia gentem stupro subdidit. Quo comperto, Simeon et Levi Dinæ fratres, omnes in oppido ævus virilis dolo peremerunt, ac impigre sororis ultri sunt injuriam. Oppidum a filio Jacob direptum, prædaque omnis est abducta. Id factum ægre admodum tulisse Jacob traditur. Mox a Domino monitus, Bethel petit, ibique altare Domino statuit. Inde in parte turris Gader tabernaculum fixit. Rachel ex partu obiit. Puer Benjamin vocatus est. Isaac decessit annos natus centum et octoginta. At Esau potens divitiis erat, uxoribus sibi etiam a Chananæorum gente assumptis: cujus

progeniem in hoc tam præciso opere inserendam non putavi. Si quis studiosior erit, ad origines revertatur. Post excessum patris, Jacob in solo eo in quo Isaac vixerat, commemoratur: filii ejus allquantum ab eo pasculi gratia cum gregibus recesserant; Joseph tamen ac Benjamin parvus domi resederant. Cbarus admodum Joseph patri, obque id invisus fratribus: simul, quia frequentibus ejus somniis majorem eum omnibus futurum portendi videbatur. Igitur ad inspiciendos greges revisendosque fratres a patre missus, opportunus injuriæ fuit. Namque viso fratre, consilium necis ejus ceperunt: sed assistente Ruben, cui a tanto facinore abhorrebat animus, in lacum demissus. Mox suadente Juda ducti ad mittis consilium, negotiatoribus eum, qui tam Ægyptum petebant, vendiderunt, atque ab his Potifari proposito Pharaonis traditus est.

XI. Per idem tempus Judas Jacob filius Suam Chananæam in matrimonium assumpsit, ex qua tres filios sustulit, Her, Onan, Selam. Sed Her Thamar concubio sociatur; quo mortuo, Onan fratris uxorem accepit; qui, quia spermata in terram effunderet, exstinctus a Domino refertur. Tum Thamar meretricio habitu assumpto, socero mixta est; exque eo geminos edidit. In partu autem illo mirabile fuit, quod cum prodeunti puero, ad dignoscendum qui prius nasceretur, obstetrix manum ejus cocco illigasset, reductus in alvum matris puer, postero die editus est. Nomen infantibus Fares et Zara inditum. At Joseph, cum benigne a curatore regio, qui eum pretio acceperat, haberetur, domumque ejus et familiam procuraret; decorus ipse insigni specie, uxoris domini oculos in se converterat. Cumque amore ipains deperiret, appetitum sæpius nec acquiescentem sibi falso scelere infamat, ac viro queritur, stuprum sibi intentatum: ita Joseph in carcerem est conjectus. Erant in eadem custodia ministri regis duo, qui cum somnia sua ad Joseph retulissent, futura ex somnio conjectans, unum eorum pœnas capite luturum, alium absolvendum pronuntiavit; atque ita accidit. Igitur post biennium somnium regi obiectum est. Quod cum a prudentibus Ægyptiorum non posset absolvi, minister regis ille carcere exemptus regem admonet, Joseph esse mirum somniorum interpretem. Ita Joseph solvitur; interpretatusque est regi somnium: Septem annis proximis maximam frugum ubertatem futuram, consequentibus inopiam. Quo metu rex percussus, videns divinum in Joseph spiritum, rei eum annonariæ præfecit, æquato secum imperio. Tum Joseph abundantibus per totam Ægyptum frumentis, magnam copiam congregavit: multiplicatisque horreis adversus futuram famem consulerat. Ea tempestate spes atque salus Ægypti in illo sita erat. Per idem tempus vero duos ex Aseueth filios genuit, Manassem et Ephraim. Ipse autem, cum summam a rege potestatem accepit, erat annorum xxx; nam a fratribus septemdecim annos natus venundatus est.

XII. Interea rebus in Ægypto adversus famem bene

A compositis, orbem terræ gravis frumenti inopia quætiebat. Qua necessitate compulsus Jacob, filios in Ægyptum misit, Benjamin tantum secum domi retento. Igitur Joseph rerum potentem, penes quem annonæ arbitrium erat, fratres adeunt, et more regio adorant. Quibus ille visis, callide agnitionem dissimulans, hostiliter eos venisse, et subdole loca explorare Arguebat. Angebatur autem, quod Benjamin fratrem non videbat. Res ergo in id deducta, ut præsentiam ejus pollicerentur: nimirum ut ex eo quæreretur, an isti explorandi causa Ægyptum intrassent. Ad promissi autem fidem Simeon obses traditur: ipsis frumentum gratis datum. Rursum igitur revertentes, Benjamin, ut convenerat, deduxerunt. Tum se cognoscendum Joseph fratribus præhuit, non sine pudore male merentium. Ita eos oneratos frumento, multisque donatos domum remisit, præmonens, Quinque adhuc annos famem futuram: cum patre atque omni progenie ac familia ad se commigrarent. Igitur Jacob in Ægyptum descendit, Ægyptiis admodum lætantibus, gaudente rege, benigne a filio susceptus. Id gestum anno ætatis Jacob centesimo et trigesimo; a diluvio autem anno cccc et lx: cæterum ab eo tempore quo Abraam in terra Chananæorum cœdit, in id quo Jacob Ægyptum ingressus est, referuntur anni ccxv. Igitur Jacob septimo et decimo anno quam in Ægypto advenerat, urgente morbo Joseph filium obestatur, corpus sepulcro suo redderet. Tum Joseph patri benedicendos filios suos obtulit; quibus benedictis, cum tamen benedictionis merito majori minorem præposuisset, filios omnes benedictione lustravit. Decessit autem annos natus cclvii. Funus magnifice curatum: corpus in sepulcro majorum Joseph condidit. Fratres, post patris obitum pro conscientia paventes, benigne habuit. Decessit autem Joseph ipse, ætatis anno decimo et centesimo.

XIII. Hebræi igitur qui in Ægyptum devenerant; incredibile memoratu est, quam cito numero aucti sint, multiplicataque progenie Ægyptum repleverint. Sed defuncto rege qui eos ob meritum Joseph benigne fovebat, succedentium regum imperio deprimebantur: nam et opus durum ædificandarum civitatum eis impositum; et quia jam multitudo abundans metuebatur, ne quandoque libertatem armis vindicarent, parvulos recens editos aquis mergere edicto regio cogebantur. Nec dissimulari cruentum imperium licebat. Qua tempestate filia Pharaonis infantem in flumine repertum, nutriendum pro filio curavit: nomen puero Moyses dedit. Moyses hic, cum viriles annos ageret, conspicatus Hebræum ab Ægyptio pulsari, permotus dolore, fratrem ab injuria vindicans, Ægyptium calce percussum interemit. Mox supplicium e factio metuens, in terram Madian profugit; et apud Jothor sacerdotem regionis illius diversatus, filiam ejus Sepphoram in matrimonium accepit, exque ea duos filios Gersam et Elieser sustulit. Ille tractu temporum Job fuit, lege naturæ et agnitionem Dei et omnem

justitiam complexus, prædives opibus, atque eo illustrior, quod his neque integris corruptus, neque amissis depravatus est. Nam cum per diabolum exutus bonis, filiis etiam esset orbatus, ad extremum diris ulceribus affectus, non potuit vinci, ut præ doloris impatientia aliqua in parte peccaret. Mercedem denique divini testimonii consecutus, sanitati redditus, omnia quæ amiserat, in duplum recepit.

XIV. At Hebræi multiplicato servitutis malo pressi, querelis in cælum conversi, spem auxilii a Deo expectabant. Tum Moysi pascenti oves repente rubus ardere visa, flammis tamen, quod erat mirabilius, innoxii. Qua novitate obstupefactus, rubo propius accessit, statimque ad eum istiusmodi fere verbis Deus locutus est: Dominum se esse Abraam, Isaac et Jacob; quorum progeniem, Ægyptiorum dominatione depressam, ereptam malis cupiat: iter ergo susciperet ad regem Ægypti, ducemque se populi in libertatem restituendi præstaret. Cunctantem potestate confirmat, virtutem ei signorum faciendorum impertiens. Ita Moyses in Ægyptum profectus, signis prius apud suos editis, assumpto fratre Aaron regem adiit: missum se a Deo prodit, verbisque se Dei dicere, populum Hebræum uti dimitteret. At ille negans se Dominum nosse, parere imperio abnuebat. Cumque Moyses in testimonium mandatorum Dei ex virga draconem fecisset, mox aquas omnes in sanguinem convertisset, totamque terram ranis opplesset; facientibus similia Chaldæis, magicas esse artes quæcumque per Moysen fierent, potius quam Dei virtutem, pronuntiabat; donec superductis ciniphibus terra oppleta est, Chaldæis fatentibus majestate divina ista fieri. Tum rex malo coactus, advocato ad se Moysen et Aaron, dat populo discedendi potestatem, modo ut superductam cladem averterent. Sed ubi clades exempta est, impotens sui animus in se reversus, exire, ut convenerat, Israelitas non patiebatur. Ad extremum decem plagis corporis et regni sui contusus et evictus est.

XV. Sed pridie quam Ægypto populus est egressus, mandatis Domini instruitur, rudis adhuc temporum: Mensem illum qui tunc erat, primum omnium mensium esse cognosceret: sacrificium autem diei illius in solemnitatem consequentium sæculorum ita esse celebrandum, ut quartadecima die mensis agnus immaculatus, anniculus, victima cæderetur; ejusdem sanguine postes illinirentur: carnem penitus exedendam, os autem non conterendum: septem diebus fermento abstinerent, azymis uterentur, ritumque hunc posteris traderent. Ita populus egressus dives suis copiis, et Ægypti spoliis cumulator: ejus numerus, ex quinque et septuaginta Hebræis, qui primum Ægyptum descenderant, ad millia virorum sexcenta pervenerat . . . ab eo autem quo primum Abraam terram Chanaanorum accesserat, anno trigesimo et quadringentesimo: a diluvio autem mille quingentis quinque et septuaginta. Igitur propere egressis, columna nubis interdiu, noctu columna ignis præferebatur. Sed cum, ob interjectum

Asinum Rubri maris, præter terram Philistiim via duceret; ne postea Hebræis eremum aspernantibus redeundi in Ægyptum continentibus terris noto itinere facultas panderetur, nutu Dei aversi, in Rubrum mare illati sunt, castraque ibi cunctantes constituerunt. Quod ubi regi nuntiatum est: Hebræum populum viæ errore in objectum mare devenisse: nullum ei esse exitum obsistente elemento; furens animi, quo angebatur tot hominum millia regno suo et potestati decedere, exercitum propere educit. Jamque eminus arma signaque et protentæ patentibus late campis acies visebantur, cum Hebræis metu trepidis et cælum aspectantibus Moyses a Deo monitus percussus virga mare discidit. Ita populo, cedentibus in latera aquis, velut in continenti iter pervium fuit. Nec cunctatus rex Ægyptius cedentes insequi, mare, qua patebat, ingressus, mox coeuntibus aquis cum omni exercitu deletus est.

XVI. Tunc Moyses incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque exultans, canticum Domino cecinit, idemque omnis turba virilis ac muliebris sexus fecit. Sed ingressos eremum, cum jam per triduum iter agerent, aquæ penuria urgebat, reperiaque ob amaritudinem usui non erat. Ac tum primum impotentis populi contumacia apparuit. Jamque in Moysen ferebatur, cum edoctus a Deo lignum aquis intulit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem saporem fluentis redderet. Exin promotum agmen, apud Elim duodecim fontibus aquarum et septuaginta arboribus palmarum repertis cecidit. Rursum populus famem conquerens, Moysen increpabat, Ægypti servitium cum saturitate ventris desiderans. Tum grex coturnicum superne missus castra opplevit. Postero autem die animadvertunt qui extra castra processerant, parvis quibusdam siliquis oppletum solum; quarum species in modum coriandri seminis, glaciali albitudine erat, ut crebro hibernis mensibus superductis pruinis tegi terram videmus. Tum per Moysen populus admonetur, Panem hunc eis munere missum Dei: unumquemque in id paratis vasculis tantum usurpare debere, quantum in diem unum pro numero singulis satis esset: sexto tamen die, quia sabbato colligi non liceret, duplum præsumerent. Verum populus, ut semper, parum dicto audiens, more humani ingenii, non refrenavit cupiditatem, ex reconditis in posterum quoque diem consulens. Sed reposita fetore diro in vermes effervescebant, cum die sexto in sabbatum reservata, integra permanerent. Hoc Hebræi per XL annos cibo sunt usi, cujus sapor mellis proximus, nomen Manna traditur. In testimonium autem divini muneris reservasse Moysen gomoron plenum in vase aureo dicitur.

XVII. Inde progressus populus, cum aquæ penuria tentaretur, ægre ab exitio ducis temperabat. Tum Moyses mandante Domino, apud locum cui Oreb nomen est, virga petram percutiens, large aquæ copiam fecit. Sed ubi Raphidim perventum, Amalecitarum populum incursionibus vastabant. Moyses suis in prælium eductis, cum Jesum bellantibus præfe-

cisset, assumpto Aaron et Ur spectator pugnae futurus, simul precandi Dominum gratia, montem conscendit. Sed cum dubio eventu acies concurrissent, Moysi precibus victor Jesus hostes in noctem caecidit. Per idem tempus Jothor Moysi socer cum filia Sepphara (quae Moysi nupta, proficiscente in Aegyptum viro domi resederat) liberisque ejus, cognitio rebus quae per Moysen gerebantur, ad eum venit. Hujus consilio Moyses ordines populi distribuit: tribunos centurionesque et decuriones praeficiens, necessarium disciplinae ritum posteris tradidit. Jothor in patriam regressus. Exin ad Sinam montem perventum. Ibi Moyses a Domino monetur, populus ut sanctificaretur, auditurus Dei voces: idque sollicito curatum. Sed ubi Deus monti institit, validis tubarum clangoribus aer quatiebatur, crassaque nubes crebris cum fulminibus adolvebatur. Sed Moyses et Aaron in montis cacumine Dominum propter, populus circa ima montis constitit. Ita lex lata multiplex et copiosa Dei verbis, et saepe repetita: cujus si quis erit curiosior, fontem ipsum adeat: nos eam breviter perstringimus. Non erunt, inquit, tibi dei alieni praeter me: Non facies tibi idolum: Non sumes nomen Dei tui in vanum: Sabbato nullum opus facies: Honorifica patrem tuum et matrem tuam: Non occides: Non moechaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices adversus proximum tuum: Non concupisces quidquam proximi tui.

XVIII. His a Deo dictis, cum tubae circumstreperent, lampades inardescerent, montem fumus obtegeret, populus praeter timore inhorruit, verba Dei non sustinens; poposcitque a Moysese, ut ipsi tantum loqueretur Dominus, atque ita audita ad populum referret. Edicta autem Dei ad Moysen istiusmodi sunt: Hebraeus puer pecunia emptus, sex annis serviet, post haec liber erit: sponte autem permanenti in servitute, auris forabitur. Qui hominem occiderit, capite poenas luet: qui imprudens, rite exsulerit. Qui patrem matremve pulsaverit, conviciumque eis dixerit, capitali supplicio afficitur. Si quis Hebraeum subreptum vendiderit, morti dabitur. Si quis servum proprium servamve percusserit, exque eo icta obierit, reus iudicio fiet. Si quis partum non deformatum mulieri excusserit, neci dabitur. Si quis servo oculum aut dentem extorserit, servus vindicta liberabitur. Taurus si hominem occiderit, lapidabitur: si dominus sciens bestiae vitium, non consuluerit, et ipse lapidabitur: aut pretio se redimat, in quantum accusator poposcerit. Si servum taurus occiderit, in triginta didrachmis pecunia domino numerabitur. Si quis defossum lacum non cooperuerit, pecusque in lacum ceciderit, pretium pecudis domino dabit. Si taurus alterius taurum occiderit, pecus venundabitur, pretiumque domini partietur: peremptum etiam dividit. Quod si dominus vitium tauri sciens, non consuluerit; taurum dabit. Si quis vitulum subriperit, quinque restituet; si ovem subriperit, quadrupli poena erit: si viva pe-

PATROL. XX.

nes abactorem pecora reperientur, dupla restituet. Nocturnum furem occidi licet, diurnum non licet. Si cujus pecora alterius sata depaverint, dominus pecoris eversa restituet. Si depositum perierit, is penes quem depositum fuit, jurabit nihil se dolo egisse: fur inventus, duplum dabit. Commendatum pecus a bestia interceptum, non restituetur. Si quis virginem nondum desponsatam corruerit, dotabit puellam, et ita eam uxorem accipiet. Si pater puellae nuptias recusaverit, dotem raptor dabit. Si quis se pecudi miscuerit, morti dabitur. Sacrificans idolis, pereat. Viduam et orphanum non premedos: Pauperem debitorem non perurgendum; nec usuram poscendam: Vestimentum pauperis pro pignore non accipiendum: Principem populi non increpandum: B Primogenita omnia Domino offerenda: Carnem a fera captam non edendam: Coitiones in testimonium falsum, aut in quacumque malitia, non esse faciendas. Inimici pecus errans non praeteribis, sed reduces. Si animal inimici succubuisse oneri inveneris, erigere debebis. Innocentem et justum non occides. Non justificabis impium pro muneribus. Munera non accipienda: Advenam benigne habendum: Sex diebus opus faciendum, sabbato requiescendum: Fructus septimi anni non metendos, sed pauperibus et egenis relinquendos.

XIX. Haec fere Moyses ad populum verba Dei retulit, altariumque ex duodecim lapidibus sub monte constituit. Ac rursus montem, in quo Dominus consistebat, conscendit, adhibito secum Aaron, Nadab et Abiud, majoribusque natu septuaginta. Sed hi non valentes Dominum intueri, locum tamen in quo Dominus stabat, viderunt: cujus mirabilis forma et claritudo eximia refertur. Moyses autem accersitus a Domino, interiorem nubem quae circum Dominum steterat, ingressus, quadraginta diebus totidemque noctibus ibi fuisse traditur. Quo tempore super aedificando tabernaculo atque arca, ritumque sacrificandi edoctus verbis Dei est: quae ego, quia proluxa admodum videbantur, inserenda huic tam praeciso operi non putavi. Sed immorante diutius Moysese, quippe qui xl. dies apud Dominum duceret, populus desperato ejus reditu Aaron compulsi simulacra facere. Tunc ex metallis conflatis vituli caput exstitit; cui cum populus Domini immemor hostias obtulisset, vinoque se et ventri dedisset, despectans haec justo dolore Deus, improbum populum, nisi a Moysese fuisset exoratus, delesset. Sed regressus Moyses, cum duas ex lapide tabulas manu Domini scriptas detulisset, populorumque luxui et sacrilegio deditum deprehendisset, tabulas confregit; indignam esse gentem existimans, cui lex Domini traderetur. Multis tamen increpitis, Levitas ad se aggregavit, eisdemque praecipit, ut districtis gladiis populum caederent; quo impetu xx tria millia virorum perempta traduntur. Tum Moyses tabernaculum extra castra constituit: quod quoties fuisset ingressus, columna nubis adstare pro foribus visabatur, coramque ad Moysen Dominus loquebatur. Poscente

autem Moysē, ut Dominum in majestate propria videret; responsum, Formam Dei mortalibus oculis perspicere non posse; posteriora tamen ejus videre concessum; tabulæque quas Moyses prius confregerat, refectæ; sed in hoc colloquio Dei xl diebus diversatus apud Dominum Moyses traditur. Cumque de monte descenderet tabulas præferens, tanta claritudine facies ejus renidebat, ut intneri eum populus non valeret, sed cum mandata Dei relaturus esset, vultum velamento obtexit, atque ita ad populum verbis Domini locutus est. Hoc in loco tabernaculi interiorumque ejus ædificatio refertur; quo consummato, nubes superne decidit, atque ita tabernaculum obumbravit, ut ipsum Moysen aditu excluderet. Hæc fere duobus libris, Genesi atque Exodo, continentur.

XX. Exin Leviticus liber sequitur, in quo litandi præcepta traduntur; mandata etiam latæ superius legi adduntur, plena omnia sacerdotibus institutis: quæ si quis cognoscere volet, perfectus inde capiet; nos enim suscepti operis modum custodientes, solam historiam persequimur. Igitur Levi tribu in sacerdotium segregata, reliquæ tribus dinumeratæ, repertaque hominum roc et in cio. Cum ergo populus mannæ cibo, ut supra retulimus, uteretur, tot tantisque beneficiis Dei, ut semper, ingratus, viles quibus in Ægypto assueverat, dapēs desiderabat. Tum Dominus immensam copiam coturnicum castris intulit; quas cum avidè diriperent, primoribus labijs admotis carnibus interibant: magnaque eo die clades in castris fuit, adeo ut xx et iii virorum millia perisse tradantur. Ita populus eo quem desiderabat cibo punitus est. Inde promotum agmen, et in Faran ventum est: edoctusque a Domino Moyses vicinam esse terram, cujus possessionem eis promiserat Dominus; exploratoribus in eam missis renuntiatur, felicem omni copia esse regionem, sed gentes validas, et munita ingentibus muris oppida. Quod ubi populo compertum, magna mentes omnium formido incenserat, eoque mali ventum, ut spreto Moysi imperio ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur. Tunc Jesus et Chaleb, qui inter exploratores terræ fuerant, conscissis vestibus flentes, populum obtestantur, ne exploratoribus credant formidolosa referentibus: se quoque una cum his fuisse, nihil metuendum in solo illo reperisse: promissis illos Dei confidere oportere: hostes prædæ potius quam exitio fore. Sed gens indomita, sanis consiliis male renitens, in perniciem eorum ferebatur: queis rebus commotus Dominus partem populi hostibus cadendam objecit, exploratoribus interceptis ad vulgi formidinem.

XXI. Secuta est eorum contumacia, qui se Dathan et Abiron ducibus adversum Moysen et Aaron erigere conati sunt, sed eos vivos in situ suo terra absorbit. Nec multo post totius populi in Moysen et Aaron orta seditio est, adeo ut tabernaculum (quod erat nefas nisi sacerdotibus introire) irrumperent: tum verò calcervatum in eos grassata mors est, mo-

amentoque omnes interissent, nisi Moysi precibus placatus Dominus cladem avertisset; numerus tamen peremptorum septingenti et xiv millia fuit. Nec multo post ob aquæ penuriam, ut jam sæpius, populi exorta seditio est. Tunc Moyses a Domino monitus ut petram virga feriret (familiari sibi experimento, siquidem id jam arte fecisset), semel atque iterum petram percussit, atque ita aqua effluxit. In quo quidem notatus a Domino Moyses refertur, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam eduxerit; denique ob hoc peccatum promissam sibi terram non ingressus est, sicut inferius ostendam. Igitur Moyses ex eo loco promovens, cum præter Edom agmen educere pararet, missis ad regem legatis transeundi copiam poposcit, ob jus sanguinis bello abstinendum ratus: etenim gens illa Esau progenies erat; sed rex supplices aspernatus, transitum negavit, paratus armis contendere. Tum Moyses in Or montem iter convertit, vetita via abstiniens, ne quam inter consanguineos causam belli præberet; in eo quoque cursu regem gentis Chanæorum delevit. Seon quoque regem Amorrhæorum perculit, omniumque eorum oppidis potitus est. Basan etiam et Balac reges devicit, et castra super Jordanem haud longe ab Hiericho molitus est. Tunc adversus Madianitas certatum, victique et subacti sunt. Moyses mortuus est, cum xl in deserto annos populo præfuisset. Cæterum Hebræi ob hanc causam tanto tempore in eremo fuisse traduntur, donec omnes qui verbis Dei non crediderant, interirent: excepto enim Jesu et Chaleb, nemo ultra xx annos natus Ægypto profectus, Jordanem transit. Ipse Moyses ut terram promissam viderit tantum, nec contingeret, peccato ejus ascribitur: quod eo tempore quo saxum ferire et aquam producere præceptus est, post tot virtutum suarum experimenta dubitaverit. Decessit autem anno ætatis vigesimo et centesimo; de sepulcri loco parum compertum.

XXII. Moysē mortuo summa rerum penes Jesum Nave filium erat: etenim illum sibi Moyses successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum. Principio autem suscepti imperii, dimissis per castra nuntiis populum certiores facit, frumentum uti pararent, triduoque proximo iter pronuntiat. Sed Jordanis flumen validissimum transitum prohibebat: quia neque navium copia pro tempore erat, neque vadari fluvius poterat, qui tum pleno alveo ferebatur. Igitur arcam præferri a sacerdotibus, eosdemque adverso flumine consistere jubet; quo facto incisus Jordanis traditur: ita per siccam copiat tractatæ. Erat in his locis oppidum nomine Hiericho, muris validissimis munitum, neque expugnationi neque obsidioni facile; sed Jesus Domino fretus, non armis aut viribus, urbem aggressus ferri arcam Dei circa muros jubet, sacerdotesque præire arcam, et tuba canere: sed cum arca septies circumlata esset, muri ac turres conciderunt, direptam oppidum atque incensum. Tum Jesus Dominum traditur... Inde adversus Gai ductus exercitus: loca-

tisque a tergo urbis insidiis, Jesus metum simulans a tergo hosti dedit: quo viso, qui in oppido erant patientibus portis cedentibus instare. Ita hi qui in insidiis fuerant, vacuum urbem cepere: cæsi que omnes absque ullius effugio, rex captus summoque supplicio affectus.

XXIII. Quod ubi vicinarum gentium regibus comperitum est, in bellum conspirant Hebræos armis depellere. verum Gabaonitæ, gens valida ex urbe opulenta, ultro se Hebræis dederunt, jussa facturos pollicentes: receptique in fidem; ut ligna et aquam convehent imperatum. Sed regibus proliuam urbium deditio eorum iras conciverat. Itaque ad motis copiis, oppidum eorum Gabaon nomine, obsidione circumstant. Igitur oppidani, arctis rebus suis, nuntios ad Jesum mittunt, obsessis uti succurreret. Ita ille maturato itinere inopinantibus supervenit, cæsaque ad internecionem multa hostium millia. Cum dies cædentes deficeret, noxque victis futura præsidio videretur, merito fidei dux Hebræus noctem averit: dies perseveravit. Ita nullum hostibus effugium fuit; quinque reges capti, interfecti sunt; eodem impetu vicinæ quoque urbes imperio adjectæ, regesque earum percipiti. Verum, quia omnia hæc in ordinem persequi non fuit consilium, dum brevitati studemus, id modo annotandum curavimus, xx et novem regna imperio Hebræorum subjecta, quorum terra per undecim tribus viritum distributa est. Levitis enim in sacerdotium assumptis nulla portio data, quo liberius servirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumque ministris ecclesiarum libenter ingesserim; etenim præcepti hujus non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur: tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido veluti tabes incessit. Inhibant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntque, quæstui per omnia student: at si qui melioris propositi videntur, neque possidentes neque negotiantes (quod est multo turpius) sedentes munera expectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dum quasi venalem præferunt sanctitatem. Sed longius quam volui egressus sum, dum me temporum nostrorum piget tædetque: ad inceptum redeo. Igitur, ut supra dixi, diviso per tribus captivo solo pace summa Hebræi perfruebantur, finitimis bello territis, tot victoriis nobiles armis nemine audente tentare. Eodem tractu Jesu mortuus est, anno ætatis decimo et centesimo; de imperii autem ejus tempore parum definitio: frequens tamen opinio est xx et vii annis eum Hebræis præfuisse; quod si ita est, a mundi exordio in excessum ejus anni sunt MDCCLXXX et III.

XXIV. Jesu mortuo populus sine duce agebat. sed eum adversus Chanaan eos bellandum esset, dux belli Judas assumptus est. Hujus ductu res prospere gestæ: domi militiæque summum otium: populus aut subactis aut per deditionem acceptis gentibus imperabat. Inde, ut semper fieri secundis rebus

solet, morum disciplinæque immemor, matrimonia ex victis assumere, paulatimque externos mores trahere, ac mox profano ritu idolis sacrificare coepit: adeo cuncta cum externis societas perniciosa est. Quæ Deus longe ante prospiciens, salubri Hebræos responso instruxerat, devictas gentes ut internecioni darent; sed plebs cupida dominandi, imperare victis cum pernicie malebat. Igitur cum relicto Deo idola colerent, destituti divino auxilio a rege Mesopotamiæ evicti et subacti, viii annis captivitatem pependerunt: donec Gothoniël duce in libertatem restituti per quinquaginta annos rerum potiti sunt. Rursumque corrupti longæ pacis malo, idolis litaverunt. Moxque aderat pœna peccantibus: ab Eglom enim rege Moabitarum devicti, duodeviginti annis servierunt, donec instinctu Dei Aod regem hostium dolo interenit, contractoque tumultuario exercitu libertatem armis vindicavit. Idem per LXXX annos in pace Hebræis præfuit. Hic Semigar successit: hicque adversus allophylus congressus, secundo evertit prælium fecit. Rursumque Hebræos sectantes idola rex Chanaanorum Jabin nomine subjugavit, gravissimamque in eos per xx annos dominationem exercuit, donec pristinum Debbora mulier statum reddidit: adeo nihil spei in eorum ducibus erat, ut muliebri auxilio defenderentur; quamquam hæc in typum Ecclesiæ forma præmissa sit, cujus auxilio captivitas est depulsa. Sub hac duce vel judice xi. annis Hebræi fuerunt. Rursumque ob peccatâ Madianitis traditi, duro imperio habebantur, afflictique malo servitutis divinum auxilium imploraverunt. Ita semper in secundis rebus, immemores cœlestium beneficiorum, idolis supplicabant; in adversis, Deo. Upde cum reputare in animo soleo, populum tot beneficiorum Dei obligatum, tot cladibus cum peccaret coercitum, expertumque et misericordiam et severitatem Dei, nequaquam emendatum; et cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam; nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam inde ab initio toties in Domino rebelles deprehendantur: magisque mirum est, illis semper peccantibus nunquam Dei, si quando eum imploraverunt, deluisse clementiam.

XXV. Igitur cum eis, ut supra retulimus, Madianitæ dominarentur, conversi ad Dominum misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis Gedeon quidam nomine, vir justus et clarus Domino acceptusque; huic angelus de campo messis domum revertenti astitit: Dominus, inquit, tecum, potens in virtute. At ille voce humili, non esse in se Dominum ingemiscebat: siquidem quod populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de terra Ægypti eduxerat, fletus recordabatur. Tum angelus: Vade, inquit, in hoc spiritu quo locutus es, et populum de captivitate eripe. Ille vero abnuere, se infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere; perstare contra

angelus, Ne dubitaret posse fieri quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur sacrificio, dirutaque ara quam Baalis idolo Madianitæ sacraverant, ad suos profectus, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis etiam gens Amalech se conjunxerat; Gedeon vero non amplius quam ad triginta et ii millia exercitum paraverat. Sed priusquam confingeret, Deus ad eum locutus est, Nimiam esse hanc multitudinem, quam in prælium vellet educere: Hebræos pro solita perfidia eventum pugnæ non Deo, sed virtuti suæ duros: itaque daret volentibus descendendi potestatem; quod ubi populo divulgatum, xx et ii m a castris recesserunt. Sed ex x millibus quæ resederant, admonitus a Domino, non amplius quam trecentos tenuit: reliquos ab armis dimisit. Ita media vigilia castra hostium ingressus, jussis omnibus tuba canere, magnum terrorem iniecit; neque cuiquam resistendi animus fuit: turpi fuga, qua quisque potuit, dilapsi; sed, occurrentibus omni ex parte Hebræis, passim fugientes cadunt; reges Gedeon persecutus ultra Jordanem, comprehensus neci dedit. Ea pugna centum et xx m ex hostibus cæsa, xv capta traduntur. Tunc consensu omnium Gedeoni, ut princeps populi esset, delatum: quod ille aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quam præesse suis maluit.

XXVI. Depulsa igitur captivitate, quæ septem annos populum continuerat, pax per xl annos fuit. Sed defuncto Gedeon, filius ejus Abimelech, ex concubina ortus, fratribus interemptis, pessimis quibusque consentientibus et maxime Sichimorum principibus operam ei navantibus, regnum occupavit: isque discordiis civilibus exercitus, cum suis bello premeret, turrim quamdam, in quam se amisso oppido fugientes receperant, expugnare aggressus, dum incautius subit, saxo a muliere ictus perit, cum triennio imperium tenuisset. Huic successit Thola, qui duobus et xx annis regno potitus est. Post hunc Jair fuit, qui cum aequè viginti et duos annos principatum obtinisset, populus relicto Domino idolis se mancipavit: obque id Israhelitæ subacti sunt ab allophylis et Ammonitis, duoque de xx annis sub eorum imperio fuerunt. Quo tempore eis Dominum invocantibus divinum scilicet responsum redditum est: Simulacra potius invocarent: se non ultra misericordiam ingratis præstiturum. At illi flentes culpam fateri, et precari veniam; abjectisque idolis Deum implorantes, negatam licet misericordiam impetraverunt. Igitur Jepta duce ad libertatem armis vindicandam frequentes conveniunt; missis prius ad Ammon regem legatis, ut finibus suis contentus, bello abstineret. At ille prælium non abnuens, aciem instruxit. Tum Jepta, prius quam signum pugnæ daretur, vovisse dicitur, si prospere pugnasset, eum qui sibi primus revertenti obvius fuisset, hostiam Deo dandum. Ita victis hostibus, cum domum rediret, filia ei obviam fit, quæ patrem exceptura victorem, cum tympanis et choris læta processerat. Tum Jepta consternatus,

A dolore conscissis vestibus, indicat filiaæ voti necessitatem. At illa, non feminea constantia, mori non recusans, duos tantum tamen menses vitæ spatium petit, ut æquales suas prius videret: quibus actis ultro ad patrem redit, votumque Domino reddidit. Jepta principatum sex annis tenuit. Huic Esebon successit, et tranquillis rebus exacto imperio, anno septimo decessit: postque eum Allon Zabulonites annis x, itemque Abdon annis viii rerum potiti, pacis tempore nihil quod historia loqueretur, ediderunt.

XXVII. Rursum Israelitæ ad idola conversi, divino destituti præsidio, subjecti allophylis, per xl captivitatis annos pœnas perfidiæ pependerit. Ea tempestate Sampson natus traditur. Hujus mater diu sterilis, angelum vidit; dictumque ei est: Vino et sicera atque immundis abstinere: fore, ut puerum ederet libertatis vindicem et hostium ultorem. Ita mulier enixa puerum, Sampson nomen ei indidit. Is intonso capite, miræ virtutis fuisse traditur: adeo ut leonem in via obvium manu discerperet. Uxorem ex allophylis habuit; quæ cum absente viro in alterius matrimonium convenisset, dolore creptæ conjugis perniciem genti molitus est (fretus Domino et viribus, palam victores clade afflicebat): ccc siquidem vulpibus captis, ardentibus lampades earum illigavit caudis, atque eas agris hostium immisit: ac tum forte maturis messibus facile incendium fuit, vineæque et olivarum arbores exustæ. Grandi allophylorum exitio abreptæ uxoris injuriam ultus videbatur: quo dolore allophyli permoti, mulierem tanti mali causam cum domo et patre incendio consumpserunt. Sed Sampson parum se vindicatum ratus, urgere omnibus incommodis profanam gentem non desinebat. Tum compulsi Judæi, vinctum eum allophylis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, arrepto osse asini, quod casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu cum siti affectus esset, invocato Domino, ex osse quod manu tenebat, aqua fluxit.

XXVIII. Ea tempestate Sampson Hebræis præerat, allophylis unius virtute domitis. Igitur insidiantes vitæ ejus, nec palam eum tentare audentes, uxorem ejus, quam ille postea acceperat, pecunia corrumpunt, virtutem viri uti proderet. Illa eum blandimento muliebri aggressa, diu eludentem et multum cunctantem perpulit ut indicaret, in crinibus capitis virtutem suam subsistere. Mox dormienti insidiata, crinem ejus abstulit, atque ita eum allophylis tradidit: nam sæpe prius traditum comprehendere nequiverant. Tum illi, effossis oculis, vinctum compedibus in carcerem conjecerunt. Sed spatio temporis accisos crines crescere, et cum eis virtus redire occæperat: jamque Sampson conscius recepti roboris, tempus modo justæ ultionis opperiebatur. Erat allophylis moris, cum dies festos agerent, Sampson quasi in pompam publicam producere, capto insultantes. Ita die quodam, cum

publicum epulum in honorem idoli dedissent, Sampson exhiberi jubent: templum autem, in quo omnis populus omnesque allophylosum principes epulabantur, duabus subnixum columnis miræ magnitudinis erat. Productus Sampson, inter columnas statuitur: tum ille tempore arrepto, invocato prius Domino, columnas disjecit; turbaque omnis ruina domus obruta; ipse cum hostibus non inultus occubuit, cum xx annis Hebræis præfuisset. Huic Simmichar successit, de quo nihil amplius Scriptura prodidit: nam neque finem imperii ejus reperi, et fuisse populum sine duce invenio; ideo cum adversus Benjamin tribum civile bellum fuit, Judas temporarius dux belli assumptus est. Sed plerique, qui de temporibus scripserunt, annum unum imperio ejus annotaverunt: plerique ita eum præterierunt, ut post Sampson Heli sacerdotem subjunxerint. Nos eam rem, ut parum compertam, in medio relinquemus.

XXIX. Per hæc tempora civile, ut diximus, bellum exarserat: causa autem motus hæc fuit. Levites quidam cum concubina iter faciens, urgente nocte compulsus, in oppido Gabaa, quod ab Benjaminis incolebatur, secesserat. Cum eum senex quidam hospitio benigne recepisset, juvenes ex oppido hospitem circumstant, stupro eum subdere parantes. Multum a sene increpiti, ægreque exhortati, vicario demum concubinae ejus corpore in ludibrium accepto, advenæ pepercerunt: illamque nocte tota, postero die reddiderunt. Sed illa (stupri injuria, an verecundia, parum definitio) viso viro animam efflavit. Tum Levita in testimonium diri facinoris, membra ejus in duodecim discissa partes per duodecim tribus misit, quo promptius omnes facti invidia commoveret: quod ubi omnibus compertum, undecim reliquæ tribus adversus Benjamin in bellum conspirant. Huic bello Judas, ut diximus, dux fuit: sed duobus præliis male pugnatum; tertio demum Benjaminæ victi, cæsique ad interneeionem. Ita paucorum scelus publico exitio punitum. Hæc quoque Judicum volumine continentur. Regum libri sequuntur. Sed mihi annorum ordinem et seriem temporum persequenti, parum continuata videtur historia: nam, cum post Sampson Judicem Semigar fuerit, pauloque post historia consignet, populum sine iudicibus egisse; Heli etiam sacerdos libris Regnorum fuisse referatur: sed cum, quot anni inter Heli et Sampson fuerint, minime Scriptura prodiderit: video medii quiddam fuisse temporis, quod labore ambiguo. Cæterum a die mortis Jesu usque in id tempus quo Sampson defunctus est, numerantur anni cccc et xix: a mundi autem exordio anni m̄ ccc et iii, quamquam ab hac supputatione nostra cæteros discordare non nesciam: sed mihi conscius sum, me non incuriose latentem annorum ordinem protulisse, donec in hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor. Nunc reliqua exsequar.

XXX. Igitur, ut supra retuli, Hebræi sine iudice

A aut duce ullo, proprio arbitrio agebantur. Heli sacerdos erat: sub hoc Samuel natus est. Huic pater Elcana, mater Anna. Hæc diu sterilis, cum conceptum a Deo peteret, vovisse traditur, si puer nasceretur, sacrandum Domino. Ita enixum puerum Heli sacerdoti tradidit. Mox, cum adolevisset, Dominus ad eum locutus est, Heli sacerdoti iram denuntians ob vitia filiorum, qui sacerdotium patris in quæstum verterant, munera a sacrificantibus exigentes, quamquam plerumque eos pater increpasse referatur: sed levior objurgatio non satisfecerat disciplinæ. Igitur allophyllis in Judæam irruentibus obviam itum. Sed victi Hebræi parant aciem restituere: arcam Domini secum in pugnam efferunt, et cum ea filii sacerdotis prodeunt: quia ipse annis gravior luminibus obductis satisfacere officio nequiverat. Sed ubi arca in conspectum hostium deducta est, majestate quadam præsentis Domini territi, fugam parabant: assumptaque rursus constantia, et non sine Domino mutatis animis, totis viribus concurrunt. Victi Hebræi: arca capitur: filii sacerdotis cadunt. Heli delato ad se mali nuntio consternatus, animam expiravit, cum per annos xx sacerdotium administrasset.

XXXI. Victores secundo prælio allophylli, arcam Dei quæ in potestatem venerat eorum, oppido Azoto in templum Dagon intulerunt. Sed simulacrum dæmoni dicatum, ubi arca illata est, corrui: cumque idolum loco restituissent, nocte insecuta discerptum est. Inde mures per omnem regionem exorti, noxiis morsibus multa hominum millia letho dabant. Quo malo compulsi Azotii, ad declinandam calamitatem, arcam Dei ad Gethæos transtulerunt; qui cum simili clade afficerentur, in oppidum Ascalonensium arcam transvexerunt. His vero, advocatis gentis ejus primoribus, consilium fuit, arcam Domini Hebræis reddere; ita ex sententia principum augurumque et sacerdotum, imposita vehiculo multis cum muneribus remittitur. Illud mirabile, quod cum oneri boves feminas subjecissent, vitulosque earum domi retinuisent, iter nullo duce in Judæam pecudes direxerunt, non revocante affectu fetus relictis: cujus rei miraculo reguli allophylosum usque in fines Hebræorum arcam secuti, religiosum officium præstiterunt. Judæi autem, ubi referri arcam viderunt, certatim ex oppido Bethsamis cum gaudio obviam ruere, festinare, exultare, grates Domino referre. Mox Levitæ, quorum hoc negotium erat, sacrificium Deo celebrant, bovesque eas quæ arcam adduxerant, immolant. Sed in oppido quod supra diximus, teneri arca non potuit: itaque passim Dei nutu per totam urbem sævitum. Arca in Cariathiarim oppidum translata est, ibique per viginti annos fuit.

XXXII. Ea tempestate Samuel sacerdos Hebræis præerat; quietis a bello rebus populus in otio degebat; pax deinde allophylosum irruptione turbata. Trepidantibus cunctis ob conscientiam peccati, Samuel, cæsa prius hostis, Domino fretus suos ad

prælium eduxit; primoque impetu lusus hostibus, A victoria penes Hebræos stetit. Sed hostili metu remoto, secundis tranquillisque rebus, corruptis consiliis (more vulgi, cui præsentia fastidio, insueta desiderio sunt) regium nomen, cunctis fere liberis gentibus semper invisum, populus desiderabat, planeque non sine exemplo amentiae præoptabat libertatem servitio mutare. Igitur frequentes Samuelem circumstant, ut, quia jam ipse senuisset, regem eis constitueret. At ille placide, salubri oratione, ab insana voluntate detorquere plebem: dominationem regiam et superba imperia exponere: libertatem extollere, servitutem detestari: postremo divinam eis iram denuntiare, siquidem homines mente corrupti, Deum regem habentes, regem sibi ex hominibus flagitent. His atque aliis istiusmodi frustra B dictis, cum populus in sententia perseveraret, Dominum consultit: qui permotus recorda insanæ gentis, nihil adversum se potentibus negandum respondit.

XXXIII. Igitur Saul, sacerdotali prius a Samuele unguento perfusus, rex constitutus est. Illic ex tribu Benjamin, Cis patre ortus, modestus animi, forma excellenti erat; ut merito dignitas corporis dignitati regiae conveniret. Sed principio regni huius aliquanta ab eo pars populi desciverat, parere imperio abnuens, seque Ammonitis conjunxerat. Verum hos Saul impigre ultus est: victique hostes, et venia Hebræis data; tum Saul iterato a Samuele uictus traditur. Inde allophylorum irruptione atrox bellum exortum. Locum exercitui ad conveniendum Saul in Galgallis constituerat: et cum per septem dies Samuelem opperitus esset, ut sacrificium Domino ferret; tardante illo, eum populus diliberetur, illicita præsumptione rex ad vicem sacerdotis holocaustum obtulit, multumque a Samuele increpitus, sera peccatum poenitentia fitebatur. Igitur ex peccato regis metus omnem exercitum pervaserat: castra hostium haud longe sita præsens periculum ostendebant; neque cuiquam exenndi in prælium animus: plures *laxymas* et latebras petiverant; nam præter imbecillitatem animorum, qui alienum a se Dominum delicto regis arbitrabantur, in maxima ferramentorum inopia exercitus erat; adeo ut præter Saul et Jonathan filium ejus, nemo gladium aut lanceam habuisse tradatur: nam allophyli superiore D bello victores usum Hebræis ademerant, neque cuiquam conficiendi teli bellici aut rustici ferramenti potestas fuerat. Igitur Jonathan audenti consilio, solo armigero suo comite castra hostium ingressus, viginti fere ex hostibus interemptis, universum exercitum terrore percussit. Tam vero nutu Dei in fugam versi, non imperia exsequi, non ordines observare, omne præsidium in pedibus habere: quod ubi Saul animadvertit, suis propere eductis fugientes persecutus, victoria potius est. Eo die rex edixisse traditur, ne quis, nisi confectis hostibus, cibum caperet: sed Jonathan interdictionis ejus inscius, favo reperto, tincto spiculo mel degustaverat. Sed

ubi regi ex Domini ira compertum est, mortem affici filium jussit: sed populi auxilio ab exitio vindicatus est. Ea tempestate Samuel a Domino monitus, regem adiit, verbis Domini nuntians, ut genti Amalec, quæ olim Hebræos ex Ægypto venientes transitu prohibuerat, bellum inferret; addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum concupisceret. Ita in lines hostium ductus exercitus, rex captus, gens subacta. Saul victus prædæ magnitudine, præcepti divini inmemor, capta servari et ferri jubet. Quo facto offensus Dominus, Samuelem alloquitur: Poenitere se, quod Saul regem constituerit.

XXXIV. Dictum sacerdos regi refert. Mox a Domino monitus, David regali unguento perlinit, parvum etiamnum puerum, sub patre agentem, pastorem ovium, assuetum sæpius cithara canere: ob quod postea a Saule assumptus, inter ministros regios habebatur. Qua tempestate allophylis atque Hebræis bello flagrantibus, cum ex adverso acies constitissent, Goliath quidam ex allophylis, vir miræ magnitudinis et roboris, suorum ordines prætergressus, ferocibus verbis probra in hostes jacens singularem pugnam ciebat. Tum rex magna præmia et filiae nuptias despondit, si quis provocantis spolia retulisset: sed nemo ex tanto agmine aggredi ardebat. Igitur David etiamnum puer, pugnae se obtulit: rejectisque armis, quibus infirma ætas gravabatur, virga tantum et quinque lapidibus sumptis, in prælium processit: primoque ictu, misso funda lapide, allophylum perculit: caput victi et spolia abstulit: C gladium postea in templum posuit; allophyli autem omnes in fugam versi, victoriam concessere. Sed e prælio reversis, multus circa David favor invidiam regis accenderat: timens autem tam carum omnibus cum invidia et pernicie necare, sub specie honoris objectare eum periculis statuit. Ac primum tributum eum fecerat, ut rem bellicam curaret; inde, cum ei filiam spondidisset, fidem fregit, eamque alteri tradidit. Mox filia regis natu minor, Michol nomine, amore David flagrare coæperat; igitur septiarum ejus istiusmodi conditionem proponit: si centum præputia David ex hostibus retulisset, regiam virginem matrimonio illius cessuram: sperabat enim juvenem periculosa audentem facite periturum. Sed longe aliter ac ratus erat, evenit: nam ut proposuerat, impigre David centum præputia ex allophylis retulit; atque ita regis filiam in matrimonium accepit.

XXXV. Crescebat in dies in eum regis odium stimulante invidia: quia bonos semper mali insectantur; igitur ministris et Jonathan filio imperavit, vitæ ejus ut insidias pararent. Sed Jonathanæ carus acceptusque jam inde a principio David fuerat: itaque rex increpitus a filio, cruentum imperium repressit. Sed non diu mali boni sunt; nam cum spiritu erroris Saul affligeretur, eique David assisteret cithara laborantem detinens, lancea eum ferire conatus est, nisi ille lethalem ictum propere declinasset. Exinde jam non occulte, sed palam ei necem parabat: nec ultra

te David regi credidit. Ac primum fugiens, ad Samuelem se contulit: inde ad Abimelech, postremo ad regem Moab confugit; mox per Gad prophetam monitus, in terram Judæ regressus, vitæ periculum adiiit. Ea tempestate Saul Abimelech sacerdotem interemit, quod David recepisset: et cum ex ministris regis nemo in sacerdotem manus inferre auderet, Doeg Syrus cruentum ministerium exsecutus est. Post id David desertum petiit. Iluc quoque eum Saul persecutus est: sed inani opera ejus exitum moliebatur, quem Dominus protegebat. Erat in deserto spelunca vasto recessu patens, in hujus interiora David se coniecerat. Saul nesciens in primo speluncæ aditu reficiendi corporis gratia successerat, ibique somno captus quiescebat; quod ubi David animadvertit, hortantibus eunctis ut opportunitate uteretur, abstinuit regis exitio: diploidem tamen ejus abstulit. Mox egressus, tuto eminens loco a tergo regem allocutus est, sua in illum commemorans beneficia, ut sæpe pro regno ejus caput periculis obiectasset, utque postremo præsentis tempore a Domino sibi traditam interimere noluisse. Ad hæc culpam Saul fateri, veniam precari, lacrymas fundere, pietatem David extollere, malitiam suam incusare, regem eum et filium appellans. Tantum ex feroci illo animo mutatum, crederes nihil ultra adversum generum ausurum. Sed David, qui penitius ingenium mali spectatum haberet et cognitum, nihil regi credendum ratus, intra eremum se continebat. Saul vecors animi, quia comprehendendi generum potestas non erat, filiam suam Melchol David, ut supra retulimus, nuptam, Phaltim eandem in matrimonium dedit.

XXXVI. David ad allophylos confugit. Ea tempestate Samuel diem functus est. Saul allophyllis bellum inferentibus Dominum consultit, nullumque est ei responsum redditum. Tum per mulierem, cujus viscera spiritus erroris impleverat, Samuelem evocatum consulit. Dictam ei ab eo est, postero illum die cum filio victum ab allophyllis in prælio casurum. Igitur allophyllis castris in hostili solo positis, postero die aciem instruant, David tamen ex castris remisso: quia parum crediderant sibi illum adversum suos fidum fore. Sed cœso prælio, Hebræi fusi: filii regis cadunt: Saul equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incubuit. De ætate imperii ejus parum certa comperimus, nisi quod in Actibus Apostolorum xl annos regnasse dictus est; quamquam ego arbitror tum a Paulo, cujus illa prædicatio refertur, etiam Samuelis annos sub regis istius ætate numeratos. Plerique tamen qui de temporibus scripserunt, xxx cum annos regnasse annotaverunt: cui opinioni nequaquam accedimus; nam ea tempestate qua Domini arca in Cariathjarim oppidum translata est, necdum regnare Saul cœperat: refertur autem per David regem ex illo oppido arcam sublatam, cum per xx annos ibi constitisset; ergo, cum intra id tempus Saul regnaverit atque decesserit, parvo admodum spatio tenuit Imperium. Eadem nobis de temporibus Samuelis caligo, ut qui cum Heli sacer-

dotis natus, admodum senex sacerdotio functus referatur. A nonnullis tamen qui de temporibus scripsere (quia vere nihil de ejus annis sacra historia signavit) lxx annis præfuisse populo refertur: sed unde hæc auctoritas fuerit assumpta, non reperi. Nos in tanta erroris copia, Chronicorum annotationem secuti (quia eam ex Apostolorum Actibus, sicut superius memoravimus, profectam arbitramur) Samuelem et Saulem xl annos principatum egisse referimus.

XXXVII. Saul perempto, David in terra allophylorum, perlato ad se mortis ejus nuntio, miro pietatis exemplo flevisse traditur. Tum Chebron Judææ oppidum petiit. Ibi rursus regali unguento illitus, rex appellatus est: sed Abner, qui magister militiæ Saul regis fuerat, spreto David, Isbaal regis sui filium regem constituit. Crebris deinde præliis inter duos regum concursus: pulsus Abner sæpius; fratrem tamen Joab, qui ex parte David exercitui præerat, fugiens peremit; quo dolore postea Joab, cum se Abner David regi dedisset, jugulari eum præcepit non sine dolore regis, ejus fidem evocaverat. Per idem tempus omnes fere natu majores Hebræorum publico consensu regnum ei totius gentis detulerunt; nam per septem annos in Chebron tantum regnaverat. Ita tertio rex ungitur, annorum circiter xxx: Allophylos in regnum irruentes secundis præliis repulsi. Ea tempestate arcam Domini, quæ in Cariathjarim oppido, ut supra retulimus, erat, in Sion transtulit: eamque ædificare Domino templum in animo haberet, divinum ei responsum redditum, Semini illius id reservari. Bello deinde allophylos domuit, Moabitas subjugavit, Syriam subegit, stipendiumque ei imposuit; auri atque æris ex prada immensum modum retulit. Bellum deinde adversum Ammonitas ex injuria Chanon regis eorum exortum. Syris denuo rebellantibus, qui cum Ammonitis in bellum cojuraverant, David summam rerum Joab principi militiæ permiserat: ipse a bello remotus, intra Hierusalem commorabatur.

XXXVIII. Qua tempestate Bersabem quamdam miram feminam pulchritudinis stupro comperiam habuit. Hæc viri cujusdam uxor, qui tum in castris erat, fuisse traditur. Hunc David iniquo pugnae loco obiectum hostibus, interficiendum curavit: ita mulierem matrimonio vacuum, sed jam ex stupro gravidam, numero uxorum aggregavit. Tum per Nathan prophetam graviter increpitus, licet agnito errore, castigationem Domini non effugit: namque filium ex furtivo illo concubitu editum paucos post dies amisit, multaque in domum familiamque ejus execranda acciderunt; ad extremum Absalon filius ejus arma impia adversus patrem sustulit, regno eum depellere cupiens. Adversus hunc Joab acie conflixit, admonitus a rege, ut victo parceret: sed ille, spreto imperio, parricidiales conatus ferro ultus est. Flebilis ea victoria fuisse regi traditur: tanta in eo pius erat, ut etiam parricidæ filio ignosci voluerit. Vix hoc bellum extinctum videbatur, aliud rursus exortum Sabæa quodam duce, qui pessimum quemque ad

arma incitaverat : sed propere motus omnis morte ducis repressus. Crebra deinde adversus allophylos David prælia secundo eventu habuit : cunctisque bello domitis, et tam exteris quam domesticis motibus compressis, florentissimum regnum in pace habebat. Tum eum subita cupido incessit, ad metiendas imperii vires, populum censere : ita a Joab militiæ magistro decies centena et trecenta civium millia dinumerata. Illius eum facti mox piguit pœnituitque, veniam a Domino petens, cur in id animos extulisset, ut regni sui potentiam ex suorum potius multitudine, quam ex favore divino æstimaret. Itaque missus ad eum angelus, trinam ei pœnam denuntiat, datque arbitrium unam eligendi : sed proposita triennii fame, trium mensium fuga, morte tridui ; fugam et famem detestatus, mortem elegit : momentoque temporis LXX millia virorum interiire. Tum David videns angelum, cujus dextera populus prosternebatur, veniam precari, seque unum pro omnibus pœnæ objicere : se dignum exitio, quia ipse peccasset. Ita aversum plebis supplicium. David in loco, in quo angelum viderat, aram Domino statuit. Mox annis et morbo infrior, Salomonem filium, ex Bersabee Uriæ uxore susceptum, successorem regni constituit. Is regali unguento per Sadoc sacerdotem unctus, patre adhuc incolumi rex appellatus. David, cum regnasset annos XL defunctus est.

XXXIX. Salomon initio regni urbem muro circumdedit. Huic per soporem astare Dominus visus est, petendi quæ vellet tribuens optionem. Sed ille non aliud sibi quam sapientiam dari poposcit, reliqua omnia parvi æstimans. Ita somno excitatus, cum ante sacrarium Domini constitisset, indultæ sibi a Domino sapientiæ documentum dedit. Namque duæ mulieres una in domo diversantes cum eodem tempore pueros edidissent, atque ex his alter post diem tertium nocte obisset ; mater defuncti somno alterius insidiata mortuum suum supposuit, viventem abstulit. Inde inter eas de puero altercatio ; postremo res ad regem delata : difficilis iudicii absolutio inter negantes, ubi testis deerat. Tum Salomon divinæ sapientiæ munere perimi puerum, corpusque ejus dividi inter ambigentes jubet : cumque una earum iudicio acquievisset, alia vero cedere potius puero quam discerpi eum mallet ; Salomon ex affectu feminæ hanc vere matrem esse conjectans, puerum illi adjudicavit, non sine circumstantium admiratione : siquidem latentem veritatem prudentia protulisset. Ita in admirationem ingenii prudentiæque ejus reges vicinarum gentium amicitiam ab eo fœdusque petiere, parati imperata facere.

XL. Queis opibus confusus, templum Domino im-mensi operis facere aggressus, paratis per triennium impendiis, quarto fere imperii anno primum fundamentum jecit, a protectione Hebræorum ex Ægypto anno fere octavo et octogesimo et quingentesimo : licet libro Regnorum tertio ccccxL fuisse referantur ; quod nequaquam convenit : siquidem per seriem superius comprehensam facilius fuerit, ut minus for-

tassis annorum, quam amplius, annotarim. Sed non dubito librariorum potius negligentia, præsertim tot jam sæculis intercedentibus, veritatem fuisse corruptam, quam ut propheta erraverit : sicut in hoc ipso nostro opusculo futurum credimus, ut describentium incuria, quæ non incuriose a nobis sunt digesta, vitentur. Igitur Salomon cœptum templi opus vigesimo anno explicuit. Celebrato deinde ibidem sacrificio, dictaque oratione, qua populum templumque benedixit, Dominus ad eum locutus est, denuntians fore, si quando peccasset ac Dominum reliquissent, templum illud solo æquandum. quod jam pridem impletum videmus, et mox connexum rerum ordinem exponemus. Interea Salomon florens opibus, omnium qui umquam fuerant regum ditissimus, quique semper ordo rerum est, ab opibus in luxum et vitia delapsus, cum adversum interdictum Dei ex alienigenis conjugia sumpsisset, et jam septingentas uxores et trecentas concubinas haberet, idola, eis ritu gentium suarum, quibus litarent, constituit. Quibus rebus aversus Dominus, graviter increpito pœnam denuntiavit, fore ut regnum ex parte majore ademptum filio, servo illius traderetur ; idque ita accidit.

XLI. Nam defuncto Salomone anno imperii quadragesimo, cum Roboam filius anno ætatis sexto et decimo regnum patrium tenere cœpisset, pars populi ab eo offensa discedit. Etenim cum laxari sibi stipendium poposcisset, quod Salomon gravissimum imposuerat ; repudiatis precibus supplicum, favorem universæ plebis averterat : itaque consensu omnium, imperium ad Hieroboam defertur. Is medio genere ortus, aliquamdiu Salomoni servitatem pependerit : sed cum ei responso Achizæ prophetæ regnum Hebræorum annuntiatum comperisset, necare eum clam destinaverat ; quo ille metu in Ægyptum confugit : ibique uxore accepta ex stirpe regia, cognita demum Salomonis morte in solum patrium regressus, voluntate populi, ut supra retulimus, sumpsit imperium. Penes Roboam tamen duæ tribus, Judæ et Benjamin, resederant : ex his ad trecenta millia paravit exercitum. Cumque acies promoverentur, verbis Dei populus admonetur, prælio abstineret : ex suo nutu Hieroboam regnum accepisse. Ita spreto regis imperio, exercitus dilapsus, Hieroboam imperium invaluerat : sed cum Hierosolymam Roboam obtineret, ubi templo a Salomone factio populus sacrificare Domino consueverat ; veritus Hieroboam, ne ab eo plebem religio averteret, statuit animos ejus superstitione occupare. Itaque vaccam auream in Bethel, alteram apud Dan constituit, quibus populus litaret : sacerdotesque, omissa Levi tribu, ex plebe instituit. Invisum Domino flagitium expostulatio consecuta. Crebra deinde inter reges prælia : dubio eventu regnum obtinebant. Roboam septimo et decimo imperii anno exacto, vita functus est.

XLII. In hujus locum Abiu filius ejus regnum Hierosolymæ sex annos tenuit ; quamvis in Chronicis triennio regnasse referatur. Huic Asa filius suc-

cessit, a David quintus fere, quippe abnepos ejus. Fuit religiosus Domini cultor: namque deletis aris lucisque idolorum, vestigia paternæ perfidiæ sustulit, fœdus cum rege Syriæ firmavit: ejus auxilio Hieroboæ regnum, quod tum a filio tenebatur, multa clade affectit; ac sæpe victis hostibus prædam ex victoria retulit. Post unum et quadragesimum annum æger pedibus decessit. Huic triplex peccatum ascribitur: unum, quod societate regis Syriæ nimium confusus sit: alterum, quod prophetam Domini hoc ipsum increpantem in vincula conjecit: tertium, quia in pedum dolore remedium non a Domino, sed a medicis speraverit. Sed initio regni hujus, Hieroboam rex decem tribuum defunctus est; regnum Nadab filio reliquit. Is malis operibus, et tam suis quam paternis meritis invisus Domino, non ultra biennium regno potitus est, privataque imperio indigna progenies. Baasam Achizæ filium successorem habuit, æque a Domino alienissimum; isque sexto et vigesimo imperii anno defunctus est. Regnum ad Elam filium devolutum, nec ultra biennium retentum; namque eum Zambri princeps equitum epulantem interfecit, regnumque occupavit: vir perinde in Dominum atque homines impius. Ab hoc pars populi recessit; Thamni cuidam regionum nomen delatum, sed Zambri ante hunc septem annos et cum eodem duodecim regnavit. At in parte tribus Judæ Asa mortuo, Josaphat filius ejus regnare cœpit, vir religiosus virtutibus merito clarus. Is cum Jambri pacem habuit; defunctus est autem, cum regnasset annos v et xx.

XLIII. Hujus imperii tempore Achab, Jambri filius, rex decem tribuum fuit, ultra omnes in Dominum impius: namque Jezabel filia Basæ regis ex Sidone in matrimonio accepta Baali idolo aram lucosque constituit, et prophetas Domini interemit: quo tempore Elias propheta oratione cælum conclusit, ne pluviam terræ daret; idque regi denunciavit, ut se impius causam mali esse cognosceret. Igitur suspensis cælo aquis cum loca omnia adusta solis ardoribus non victum hominibus, non pabulum jumentis darent; ipse se intra periculum famis propheta concluserat. Ea tempestate cum eromum petiisset; corvis cibum ministrantibus vixit, aquam torrens proximus, donec aruit, dedit. Inde admonitus a Domino Sareptæ oppidum petiit: ad mulierem viduam divertit; cumque ab ea esuriens cibum peteret, illa causari, non esse sibi nisi pugillum farris et pusillum olei: quo assumpto una cum filiis mortem expectaret. Sed cum Elias verbis Dei polliceretur nec hydriam farre, nec vas oleo esse minuendum; mulier poscenti fidem non cunctata prophetæ credere, promissorum fidem consecuta est; siquidem divinis incrementis tantum accresceret, quantum quotidie detrahebat. Eodem tempore ejusdem viduæ filium mortuum Elias in vitam reduxit. Tum jussu Domini regem adiit, exprobratoque ei sacrilegio, poposcit ad se omnem populum congregari: qui cum prope convenissent, accitis idolorum ac lucorum sacerdoti-

A bus occis fere et L inter eos inde orta est altercatio: Elia Dominum prædicante, illi superstitiones suas asserebant; postremo placuit fieri periculum, ut, si cujus cæsam hostiam missus cælo ignis absumeret, rata esset religio quæ virtutem edidisset. Ita sacerdotes occiso vitulo Baal idolum invocare cœperunt: frustra que consumptis invocationibus imbecillitatem domini sui tacite fatebantur. Tum vero Elias irridens eos, Ne forte, inquit, dormiat: clamate vehementius, ut somno quo tenetur evigilet. Enimvero miseri trepidantes mussare, et tamen quidnam Elias facturus esset expectare. At ille cæsum vitulum imposuit, cum prius sacrarium aqua opplesset: invocatoque Domino, expectantibus cunctis ignis cælo delapsus aquam cum hostia absumpsit. Tum vero B populus solo stratus Dominum fateri, idola exsecrari: postremo Eliæ jussu profani sacerdotes comprehensi deductique ad torrentem, necati sunt. Redeuntem inde regem propheta prosecutus est: sed cum ei Jezabel regis uxor vitæ periculum pararet, ad remotiora recessit. Ibi eum Dominus allocutus est, septem millia virorum esse adhuc pronuntians, qui se idolis non dedissent: mirum id Eliæ fuit, qui solum se a sacrilegio immunem esse crederat.

XLIV. Ea tempestate Achab rex Samariæ vineam Nabuthæi adhærentem sibi concupivit; quam cum ille ei vendere noluisset, dolis Jezabel interfectus est: ita Achab vinea potitus est, cum tamen Nabuthæi mortem doluisse referatur. Mox per Eliam verbo Domini increpitus, agnitoque crimine, cilicio indutus egisse pœnitentiam traditur, quo facto imminentem pœnam avertit. Namque rex Syriæ magno cum exercitu, duobus et triginta regibus in societatem belli adscitis, fines Samariæ ingressus, cum rege urbem obsidere cœpit. Arcis deinde obsessorum rebus, dat belli conditiones: Si aurum et argentum et feminas tradidissent, fore uti vitæ eorum parceret; sed tam injustis conditionibus extrema perpeti satius visum. Et cum jam omnium desperata esset salus, propheta a Domino missus regem adit; hortatur ut in prælium exeat, cunctantem multis confirmat: ita eruptione facta, fusi hostes copiosaque præda reperta. Sed post annum reparatis viribus Syrus in Samariam regressus, acceptam cladem ultum ire cupiens, rursus victus est, eo prælio cxx millia D Syrorum interiere: regi venia data: regnum ei et pristinus status concessus. Tum Achab verbis Dei a propheta increpitus, cur abusus divino munere hosti sibi tradito pepercisset. Igitur Syrus post triennium bellum Hebræis intulit: adversum huic Achab pseudoprophetarum impulsu in prælium descendit, spreto Michæa propheta et in vincula connecto, quod ei exitabilem fore pugnam denunciasset, ita eo prælio Achab interfectus Ocloziæ filio imperium reliquit.

XLV. Is æger corpore cum ex ministris, qui idolum pro salute ejus consulerent, misisset; Elias a Deo monitus obviam se eis obtulit, increpitosque renuntians regi jubet, mortem ejus consecuturam

Tum rex comprehendit eum ac deduci ad se jubet : A sed missi, caelesti igne absumpti. Rex, ut propheta prædixerat, obiit : successit autem Joram ei frater ejus, isque duodecim annis imperio positus est. At in parte duarum tribuum Josaphat rege defuncto Joram filius regnum tenuit annos duodeviginti. Is Achab filiam uxorem habuit, socero quam patri propior. Post hunc Ochozias filius imperium adeptus est : hoc regnante Elias translatus refertur. Eodem tempore Elisæus discipulus ejus multis signis potens exstitit, quæ omnia notiora sunt quam ut nostro stylo egeant : ab eo viduæ filius resuscitatus, et Syrus lepra purgatus, et famis tempore omnium rerum copia fugatis hostibus invecta, et in usum trium exercituum aquæ præbitæ, et de exiguo olei immo-
B diensis incrementis solutum mulieris debitum et ipsi sufficiens vivendi substantia data. Hujus temporibus, ut diximus, Ochozias duarum tribuum erat rex ; decem vero Joram, ut supra retulimus, imperabat : interque eos sædus ictum ; nam et adversus Syros junctis viribus bellatum, et adversum Jehu, qui per prophetam in regem decem tribuum unicus fuerat, pariter in prælium egressi, eadem pugna interiere.

XLVI. Sed regnum Joram Jehu tenuit. Posito Ochozia in Judæa rege, qui uno anno regnavit, mater ejus Gotholia imperium occupavit adempto nepotii imperio, etiam tum parvo puero, cui Joas nomen fuit : sed huic ab avia præreptum imperium, post octo fere annos per Sacerdotem et populum depulsa avia redditum. Hic initio regni observantissimus di-
C divini cultus fuit, magnisque sumptibus templum exornavit : post adulatione principum depravatus, adoratæque ab eis, Dei iram meruit. namque ei Azahel rex Syriæ bellum intulit : inclinatisque rebus suis, auro templi pacem fedemque, nec tamen ea positus est, facti invidia a suis interfectus anno imperii quadragesimo. Huic Amassia filius successit. At in parte decem tribuum defuncto Jehu Joachas filius ejus regnavit, invisus Deo malis operibus, ob quæ regnum ejus Syris prædæ fuit, donec Dei misericordia depulsis hostibus pristinum habere statum cœperunt. Joachas diem functus Joæ filio reliquit regnum. Is Amassiae regi duarum tribuum civile bellum intulit, victoriaque potitus multam prædam in regnum suum convertit ; idque Amassiae ob delictum accidisse tra-
D ditur : siquidem Idumæorum fines victor ingressus, idola gentis ejus assumpserat. Hic novem annos regnasse scribitur, quantum in libris Regnorum reperit : sed in Paralipomenis, atque etiam in Chronicis, novem et viginti annos imperium tenuisse annotatum est ; ea nimirum id persuadente ratione, quæ in his Regnorum libris facile perspicitur. Joram enim rex decem tribuum octavo anno imperii Amassiae traditur regnare cœpisse, unumque et quadraginta annos imperium tenuisse : regnante demum Ozia Amassiae filio, quarto imperii ejus anno defunctus est ; qua ratione viginti et novem annos Amassiae efficit. Itaque nos hoc ipsum secuti, quia ratio-

nem temporum persequi placet, Chronicorum auctoritati accessimus.

XLVII. Igitur Amassiae Ozia filius successit ; nam in parte decem tribuum Joas diem functus Joram filio locum fecerat : postque hunc Zacharias ejus filius regnavit. Horum nos regnum, omniumque qui in parte decem tribuum Samariæ præterunt, annotanda esse tempora non putavimus : quia brevitate studentes, superflua omisimus : et ad cognitionem temporum ejus potissimum partis annos credimus persequendos, quæ in captivitatem posterius abducta proluxius tempus in regno habuit. Igitur Ozias regnum Judæe adeptus præcipuam curam Domini cognoscendi habuit, Zacharia propheta plurimum usus (Esaias etiam sub hoc primum prophetae traditur), quo merito prosperis eventibus adversus finitimos bella gessit. Arabas etiam devicit. Jamque Ægyptum terrore nominis sui concusserat, elatusque secundis rebus illicita præsumens, incensum Deo obtulit : quod solis facere sacerdotibus fas erat. Itaque cum per Azariam sacerdotem increpitus eo loco decedere cogere, atque in iram exarsisset, lepra oppletus decessit : quo morbo affectus vita functus est, cum regnasset annos decem et quinquaginta. Regnum inde Joathæ filio datum : isque admodum sanctus fuisse traditur, prospereque imperium administravit : gentem Ammonitarum bello victam stipendium præstare coegit : regnavit autem annis xvi eidemque Achaz filius successit.

XLVIII. Celebris circa hæc tempora Ninivitarum fides traditur. Id oppidum, olim ab Assur Sem filio conditum, caput regni Assyriorum fuit, frequenter tum incolentium multitudine, alens virorum mille et xx, atque, ut in magno populo, abundans vitis. Quis Deus motus Jonam prophetam ex Judæa ire præcepit, ac dehinc urbi exiditum, sicut olim Sidonia et Gomorra divinis ignibus confagrasset. Verum prophetæ prædicationis istius ministerium detrectans, non contumacia, sed præscientia qua videbat Dominum poenitentia populi placandum, navim quæ longe diversa regione Tharsos petebat, conscendit. Sed, ubi in altum processum, nauis sævitia maris compulsi, quisnam esset mali causa sorte exploravere. Cum super Jonam sors decidisset, tanquam placentum tempestatis in profundum projectus est : exceptusque a cetis, marino monstro, ac devoratus, post triduum fere Ninivitarum littoribus ejectus jussa prædicat : Urbem scilicet ob peccata populi triduo perituram. Igitur non dissimulante, ut olim Sodomis, addita est vox Prophetæ : ac statim jussa regis exemploque populus universus, quin et recens mali, cibo potaque abstinentur : jumenta itidem et diversi generis animalia compulsa fame ac siti lamentantium speciem cum hominibus præbent. Ita imminens malum aversum. Jonæ apud Deum conquerenti, quod fides dictis non adhaeset, responsum, Poenitentibus veniam negari non posse.

XLIX. At in Samaria Zachariam regem admodum impium, quem superius regnasse memoravimus, Sel-

la quidam interemit, regnumque occupavit : idemque A Manæ insidiis, exemplo facti sui, perit. Mane ereptum Sellæ imperium tenuit, filioque Pathe reliquit : eundem vero Pache quidam ejusdem nominis interemit, regnumque occupavit ; mox ab Osee peremptus, eodem scelere quo assumpserat imperium, amisit. Hic ultra omnes reges superiores impius, poenam sibi perpetuamque genti captivitatem a Deo meruit ; namque et Salmanassar rex Assyriorum intulit bellum, victumque tributarium sibi effecit. Sed cum occultis consiliis rebellionem pararet, regemque Æthiopum qui tum Ægyptum obtinebat, in auxilium accerserit, hique Salmanassar comperisset, perpetuis eum vinculis in carcerem conjecit, urbemque excidit : populum universum in regnum suum abduxit, Assyriis in Iosiali solo ad custodiam positus (exinde ea pars B Samaria appellata : quod lingua Assyriorum *custodes* Samaritas vocant), ex quibus plerique divinas ceremonias receperunt reliquis in errore gentilitatis perseverantibus. Hoc bello Tobias in captivitatem ductus est. At in parte duarum tribuum rex Achaz ob impietatem invisus Deo, cum finitimorum bellis sepe premeretur, deos gentium colere decrevit, nimirum quia eorum auxilio victores frequentibus præliis exstitissent : Ita in hoc nefariæ mentis piaculo diem functus est, cum xvi annis in regno fuisset.

L. Huic Ezechias filius successit, multum paterni dissimilis ingenii : namque initio regni populum sacerdotesque ad Dei cultum cohortatus, multis C disseruit. Ut frequenter castigati a Domino, sapius essent misericordiam consecuti : ut postremum decem tribus in captivitatem nuper adductæ sacrilegii poenas dissolverent : curandum eis sedulo, ne eodem pati mereantur. Ita conversis ad religionem omnium animis, levitas sacerdotesque omnes ad celebranda secundum legem sacrificia ordinavit : celebrarique Pascha instituit, quod jam pridem fuerat omissum ; cumque dies festus adesset, dimissis per omnem terram nuntiis : conventus diem edixit : ut, si quis post abductionem decem tribuum in Samaria resedisset, ad solenne sacrum convenirent : ita frequentissimo conventu dies sacer publica lætitia exactus, longo post intervallo religione legitima per Ezechiam restituta. Pari deinde industria qua divina curaverat, rem bellicam administravit, allophylosque frequentibus præliis contudit, donec ei Sennacherib rex Assyriorum bellum intulit. Magno cum exercitu fines ejus ingressus, lateque agris vastatis, nullo obsistente urbis obsidionem urgebat : Ezechias enim multitudine inferior, non ausus manum conserere, meris se tuebatur. Rex Assyrius portis adsaltans, minitari excidium, deditionem imperare : Ezechiam frustra Deo confidere : se Dei nota potius arma sumptisse : victorem omnium gentium, everterem Samaritæ effugl non posse, ni matura deditione sibi met consulisset. In hoc rerum statu Ezechias Deo fretus, Esaiam prophetam consultit, ejusque responso edocetur, Nihil ex hoste

A periculi fore : divinum autem auxilium non defuturum.

LI. Nec multo post Tharacas rex Æthiopum regnum Assyriorum invadit : quo nuntio Sennacherib ad sua tuenda conversus, freinens et clamitans, Victori sibi victoriam eripi, bellum omisit, missis ad Ezechiam litteris cum verborum contumeliis denuntians, se paulo post rebus domi compositis ad excidium Judææ mature rediturum. Sed nihil his Ezechias motus orasse Dominum traditur, ne hanc tantam hominis insolentiam insultam sineret : ita eadem nocte Angelus castra Assyriorum aggressus, multa hominum millia letho dedit ; rex trepidus in oppidum Niniven confugit, ibique a filiis interfectus dignum se exitum tulit. Per idem tempus Ezechias æger corpore, morbo incubuerat. Cumque Esaias ei verbum Domini annuntiasset, vitæ ejus finem adesse, fletu rex traditur, Ita xv annos prorogari sibi ad vitam meruit : quibus peractis, nono et vigesimo imperii anno decessit, regnum Manasse filio reliquit. Is a patre multum degenerans, relicto Domino culturas impias exercuit : ob quod in potestatem Assyriorum traditus, malo tractus agnovit errorem, populumque adhortatus est, ut relictis idolis Dominum colerent. Nihil sane dignum memoria gessit : regnavit autem annos v et L. Amon deinde filius ejus regnum adeptus est, nec ultra biennium eo positus est : paternæ impietatis hæres, Domini negligens, suorum insidiis circumventus perfit, ad Josiam filium imperium devolutum.

LII. Is admodum religiosus fuisse traditur, summaque cura divina administrasse, Helchia sacerdote nsu bene. Is cum in templo librum verbi Dei scriptum, repertum a sacerdote legisset, quo continebatur, Hebræam gentem ob crebras impietates et sacrilegia delendam ; piis ad Deum precibus fletuque jugi imminentem cladem avertit. Quod ubi indultam sibi per Huldam prophetissam comperit, majore cura, utpote obligatus divinis beneficiis, cultum Dei exercuit. Igitur vasa omnia anteriorum regum superstitionibus idolis consecrata cremavit ; namque eo profeni ritus invaluerant, ut soli ac lunæ divinos honores darent, eisdemque etiam ex metallis sacra-ria edificarent : quibus Josias in pulverem redactis, sacerdotes quoque profanarum ædium interfecit. D Sed ne sepulcris quidem impiorum pepercit : quod olim prædictum a propheta, impletum animadversum est. Hujus octavo et decimo imperii anno Pascha celebratum. Post tricennium fere adversus Nechao regem Ægypti, qui bellum Assyriis inferbat, in prælium egressus, priusquam inter se acies concurrerent, sagitta ictus est : exque eo vulnere in urbem relatus, decessit, cum regnasset annos i et xx.

LIII. Joachas inde filius ejus regnum adeptus, tribus mensibus tenuit, captivitati ob impietatem destinatus : namque eum Nechao rex Ægypti victumque captumque duxit, nec multo post in vinculis diem functus est. Judæis stipendium annuum imperatum :

rex eis Eliachim arbitrio victoris datus, qui postea A immutato nomine Joachim vocitatus est. Hic Joachæ frater, Josæ filius fuit, fratri quam patri propior, sacrilegio invisus Deo. Igitur cum regi Ægyptio paret, quippe cui tributum penderet, Nabuchodonosor rex Babylonius Judæam terram occupavit armis, et per triennium jura belli victor possedit: etenim cedente jam rege Ægypti, determinatisque inter eos imperii finibus convenerat, Judæos ad Babylonem pertinere. Ita cum Joachim, exactis in regno annis undecim, filio ejusdem nominis locum fecisset, isque regis Babylonii in se iram concitasset (Deo nimirum agente, cui constitutum erat Judæam gentem captivitati et interneconi dare), Nabuchodonosor Hierosolymam cum exercitu ingressus, urbem murosque ac templum solo stravit: auri immensum B modum, et sacra ornamenta vel publica vel privata, puberesque omnes virilis ac muliebris sexus transtulit, relictis, quorum imbecillitas aut ætas fastidio victoribus fuit. Quæ turba, inutilis servitio, exercendis colendisque agris, ne incultum esset solum, deputata: eisdemque rex Sedechias præpositus, adeptis viribus inani tantum umbra regii nominis concessa. Sed Joachim tribus mensibus tempus imperii habuit. Is cum populo Babyloniam translatus, et in carcerem conjectus est. Trigesimum post annum emissus, atque a rege in amicitiam receptus, mensaque et consiliis participatus, non sine solatio depulsæ calamitatis decedit.

LIV. Interea Sedechias rex turbæ inutilis, quam sine viribus, infido ingenio et Dei immemor, C qui non intelligeret captivitatem ob delicta gentis illatam, postremis denique malis debitus, regis animum offendit. Ita ei post novem annos Nabuchodo-

nosor bellum intulit, compulsusque intra muros confugere triennio obsedit. Qua tempestate Hieremiam prophetam, qui jam sæpius imminere urbi captivitatem pronuntiaverat, consulit, si quid spei forsitan superesset. Sed ille cælestis iræ non ignarus, eadem sæpius interrogatus respondit, ipsi regi specialem pœnam denuntians. Tum vero Sedechias in iram excitatus, trudi prophetam in carcerem jubet: moxque eum crudelis facti piguit; sed obsistentibus Judæorum principibus, quibus jam inde a principio moris fuerat bonos premere, absolvere innocentem non est ausus. Iisdem cogentibus, in lacum immensi profundi, cœnoque ac sordibus, atque ex eo exitiabili fetore horridum, demissus est, ut ne simplici quidem morte exspiraret. Sed rex licet impius, aliquanto tamen sacerdotibus mitior, educi prophetam de lacu et carceris custodia reddi jubet. Interea obsessos vis hostium et penuria urgebat: consumptisque omnibus quæ mandi poterant, fames invaluerat. Ita defessis inedia defensoribus, oppidum captum incensumque: rex, ut propheta dixerat, effossis oculis, Babyloniam translatus: Hieremias misericordia hostili carcere exemptus. Cum eum Nabuzardan princeps regius captivum cum cæteris duceret, delata sibi optione ab eo, utrum in solo patrio deserto desolatoque subsistere, an secum abire in summis honoribus vellet, residere in patria maluit. Nabuchodonosor, abducto populo, residuis (quos belli conditio vel prædæ fastidium relinqui a victoribus fecerat) Godoliam ejusdem gentis præposuit, absque ullo insigni regio aut imperit nomine: quia præesse paucis et calamitosis nulla dignitas erat.

LIBER SECUNDUS.

I. Captivitatis tempora prophetarum vaticiniis atque actibus illustrata sunt, maximeque Danielis egregia ad conservandam legem perseverantia, et in absolutione Susannæ divino consilio, cæterisque ab eo gestis, quæ ordine persequemur. Hic sub rege Joachim captus deductusque Babyloniam, parvus admodum puer: postea ob elegantiam vultus inter ministros regis assumptus, unaque cum eo Ananias, Misael et Azarias. Sed cum eos rex delicatioribus cibis curari præcepisset, idque Asphanæ eunucho negotii dedisset, Daniel paternarum traditionum memor, ne ex mensa regis gentilium cibis participaret, poposcit ab eunucho, ut leguminibus tantum uterentur. Causante Asphane, ne dissimulatum imperium regis consecutura macies proderet, Daniel Domino fretus pollicetur, majoris decoris sibi vultus ex leguminibus quam ex cibis regis fore; fidesque dictis adfuit, ita ut minime eorum vultus compar-

biles haberentur, qui imperialibus impendiis procurabantur. Igitur a rege in honore et gratia adhibiti, prudentia et disciplina brevi omnibus regis proximis antelati. Per idem tempus Susanna quædam Joachim nupta, spectatæ femina pulchritudinis, a duobus presbyteris appetita, cum impudicis non acquievisset, falso crimine incessitur: iisdem presbyteris deferentibus, in remotis locis adolescentem: cum ea deprehensum, sed illum juvenilli alacritate senum manus effugisse. Ita presbyteris fides habita: iudicio populi Susanna damnatur. Quæ cum secundum legem ad supplicium duceretur, Daniel tum annos natus XII, increpitis Judæis quod innocentem morti dedissent, reducere eam in iudicium, causamque denuo audiri postulat. Enimvero multitudo Judæorum quæ tum aderat, non sine Domino existimans puerum contemptæ ætatis in hanc constantiam prærupisse, favore accommodato, in concilium reverti-

tur. Initur denuo iudicium: Danieli, ut inter majores natu resideret, delatum. Igitur separari accusatores jubet: unumque ex eis interrogat, sub cujus generis arbore adulteram deprehendisset. Ex varietate responsi falsitas deprehensa: Susanna absoluta: presbyteri, qui innocenti periculum creaverant, capite damnati.

II. Ea tempestate Nabuchodonosor somnium vidit mysterio futurorum mirabile, cujus interpretationem quum per se non posset evolvere, adscitis ad interpretandum Chaldæis, qui magicis artibus extisque hostiarum scire occulta et futura præcinere videbantur: mox, veritus ne more hominum non vera sed placita regi ex somnio conjectarent, visa suppressit, poposcitque ab eis, ut, si vera in his divinatione esset, somnium ipsum sibi dicerent: tum demum interpretationi eorum crediturum, si prius enuntiando somnium artis periculum fecissent. Illi vero tantam molem abnuentes, non esse id humanæ opis confitebantur. Rex motus, quod falsa divinandi professione homines erroribus illuderent, cum astricti præsentis negotio nihil scire se confiterentur: ita edicto regis in eos animadversum, palamque omnes hujus artis interficiebantur. Quod ubi Danieli compertum, regis proximum appellat: enuntiationem somnii interpretationemque ejus pollicetur. Res ad regem defertur: Daniel accersitur; jam revelato sibi per Dominum mysterio, visio regis refertur, solutioque. Sed res postulat, ut regis somnium et interpretationem prophetæ et consequentium fidem exponamus. Viderat rex per soporem imaginem capite aureo brachiisque argenteis, ventre et femoribus æreis, cruribus ferreis, quæ in pedes partim ferreos, partim fictiles desinebat. Sed ferrum atque testum inter confusum coire non poterat. Ad extremum, imaginem lapis sine manibus abscissus proterebat: redactaque omnia in pulverem, vento ablata.

III. Igitur secundum prophetæ interpretationem imago visa figuram mundi gerit: caput aureum Chaldæorum imperium est: siquidem id primum et opulentissimum fuisse accepimus. Pectus et brachia argentea secundum regnum annuntiant: Cyrus enim victis Chaldæis atque Medis imperium ad Persas contulit. In ventre æreo tertium regnum portendi pronuntiat; idque impletum videmus: siquidem Alexander ereptum Persis imperium Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea imperium quartum, idque Romanum, intelligitur, omnibus ante regnis validissimum. Pedes vero partim ferrei, partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut numquam inter se coeat, præfiguratur; quod æque impletum est: siquidem jam nou ab uno imperatore, sed etiam a pluribus, semperque inter se armis aut studiis dissentientibus res Romana administratur. Denique commisceri testum atque ferrum numquam inter se coeuntem materiam, commistiones humani generis futuræ a se invicem dissidentes significantur: siquidem Romanum solum ab exteris gentibus

A aut rebellibus occupatum, aut deditibus semper pacis specie traditum constat; exercitibusque nostris, urbibus atque provinciis permistas barbaras nationes, et præcipue Judæos inter nos degere, nec tamen in mores nostros transire, videamus. Atque hæc esse postrema tempora prophetæ annuntiant: in lapide vero sine manibus abscisso, qui aurum, argentum et ferrum testumque comminuit, Christi figuram esse. Is enim non conditione humana editus (siquidem non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est) mundum istum, in quo sunt regna terrarum, in nihilum rediget, regnumque aliud incorruptum atque perpetuum, id est futurum sæculum, quod sanctis paratum est, confirmabit: de quo uno adhuc quorundam fides in ambiguo est, non credendum de futuris, cum de præteritis convincantur. Igitur Daniel multis a rege muneribus donatus, præfectus Babylonis atque omni imperio, in summis honoribus habebatur; ejus suffragio Ananias, Azarias et Misael ad summam æque dignitatem et potestatem proveci. Eodem fere tempore præclara Ezechielis prophetia exstitit, revelato ei futurorum et resurrectionis mysterio: exstat liber magni operis, et cum cura legendus.

IV. At in Judæa, cui post excidium Hierosolymæ Godoliam præpositum supra memoravimus, ægre ferentes Judæi principem sibi ex stirpe non regia arbitrio victoris datum, Ismael quodam duce et concitato nefandæ conjurationis, dispositis eum in convivio insidiis peremerunt. At hi qui extra noxiam fuerant, ultum ire facinus cupientes, prope adversum Ismael arma capiunt; sed ille, quia cognovit exitium sibi imminere, relicto exercitu quem contraxerat, non amplius quam octo comitantibus ad Ammonitas confugit. Igitur populum universum metus pervaserat, ne paucorum scelus omnium exitio rex Babylonius ultum iret: nam præter Godoliam multos ex Chaldæis cum eo interfecerant. Itaque consilium ineunt fugiendi in Ægyptum. Sed prius Hieremiam frequentes adeunt, sciscitantes divinum responsum; at ille verbis Dei universos hortari: In solo patrio manerent: si id fecissent, Dei præsidio tuendos, nullumque a Babyloniis periculum fore: sin Ægyptum peterent, omnes ibi ferro ac fame diversoque mortis genere perituros. Sed plebs, assueto malo, insolens parendi salubribus consiliis et divino imperio, profecta est in Ægyptum; quid de ea postea actum, sacris litteris siletur, nobis nihil compertum.

V. Hoc tractu temporum Nabuchodonosor elatus rebus secundis statuam sibi auream immensæ magnitudinis posuit, adorarique eam ut sacram effigiem præcepit; quod cum certatim ab omnibus (depravatis adulatione omnium animis) fieret, Ananias, Azarias et Misael profano officio abstinuerunt, non ignorantes honorem hunc soli Deo debitum. Igitur rei ex edicto regis constituuntur: propositaque eis conditio pœnarum ardens caminus, ut præsentis metu adorare statuam cogerebantur. Ve-

rum^o illi devorari ignibus, quam piaculum committere, maluerunt. Itaque vincti pedibus in medias flammis coniciuntur. Sed ministros infandi operis, dum promptius damnatos in ignem propellant, flamma absorbit: Hebræos (mirum dictu, et incredibile non visentibus) ignis non attingit, quum a spectantibus deambulantes in camino psalium Deo dicere cernerentur: visusque cum his inter ignem quartus specie angeli, quem Nabuchodonosor propius intuitus, filium Dei se vidisse confessus est. Tum rex haud dubius divinam in re præsentis fuisse virtutem, missis per omne regnum suum edictis, facti miraculum divulgavit; confessus soli Deo honorem deferendum. Nec multo post rex objecto sibi somno, mox voce etiam caelo emissa admonitus, potestate regia abjecta, atque ab omni conversatione humana remotus, herbis tantum vitam sustinens egisse penitentiam traditur; servatum ei nutu Dei imperium, donec impleto tempore, agnito demum Deo, post septem annos et regno et statui pristino restitutus est. Hic post devictam, ut supra diximus, Sodechiam, quem captivum Babylonem transtulit, regnasse traditur annos vi et xx, quamquam id non in Sacra Historia scriptum invenimus: sed forte accidit, ut dum multa evolverem, annotationem hanc jam interpolato per ætatem hæbello sine auctoris nomine reperirem, in quo regum Babyloniorum tempora continebantur: quam prætereundam non putavi, siquidem et Chronieis consentiret, et ita illius nobis ratio quadraret, ut per ordinem regum, quorum tempora continebat, usque in primum Cyri regis annum LXX annos (tot enim per sacram Historiam a captivitate usque ad Cyrum fuisse referuntur) impleat.

VI. Post Nabuchodonosor, filius ejus regnum est adeptus, quem in Chronieis Evilmarodach fuisse vocitatum reperit. Hic duodecimo imperii anno diem suæ fratri minori, qui Balthasar dictus est, locum fecit. Is cum quarto et decimo anno publicum opulum principibus ac præfectis suis daret, sacra vasa, quæ per Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ oblata, nec in regales usus usurpata sed recondita in thesauris habebantur, preferri imperavit. Cum his per luxum ac licentiam regalis convivii præmissæ omnes virgines ac muliebris sexus, uxores concubineque ejus uterentur, cubito rex in pariete conspici digitos scribentes: cernebanturque in versum ducta litteræ; sed qui posset scripta legere non reperiebatur. Igitur rex perterritus magos et Chaldeos advocat: quibus mussitantibus nec quidquam respondentibus, regina regem admonet: Esse quosdam Hebræos, Daniel nomine, qui olim Nabuchodonosor occulti mysterii somnia revelasset, jam tum ob illustrem sapientiam summis honoribus donatam. Itaque cœtus Daniel, perlegit interpretaturque: Ob delictum regis, qui sacra Deo vasa temerasset, ipsi exitium imminere, regnumque ejus Medis ac Persis datum; quod vox

A consecutum est: nam eadem nocte Balthasar interlit, regnumque ejus Darius natione Medus occupavit. Daniele illustri opinione compertum universo imperio præposuit, secutus superiorum regum iudicium: nam et Nabuchodonosor eum regno præfecerat, et Balthasar veste purpurea et torque aureo donatum, tertium regni principem constituerat.

VII. Igitur hi qui una cum eo rerum potentes erant, exagitati invidia, quod eis alienigena captivæ gentis sulset æquatus, regem depravatum adulatione compellunt, ut sibi diebus proximis triginta, divini honores darentur, neque cuiquam liceret Dominum nisi regem præcari. Facile id Dario persuasum, stultitia regum omnium, qui sibi divina iudicant. Igitur Daniel non rudis neque inscius Deo preces non homini deferendas, reus constituitur, edicto regis non paruisse: multumque abnuente Dario, eum oharus acceptusque semper fuerat, principes pervicere, ut in lacum demitteretur; sed objecto bestiis nullum periculum fuit. Quod cum rex comperisset, accusatores deputari leonibus præcepit, qui non simili exemplo perfuncti sunt: nam continuo devorati ferarum famem expleverunt. Daniel clarus ante, clarior haberi cœpit. Rex antiquo edicto suo, novum proposuit: Relictis erroribus ac superstitionibus Deum Danielis colendum. Exstant etiam visiones ejus, quibus consequentium sæculorum ordinem revelavit, annorum etiam numerum complexus, intra quem Christum, sicut factum est, descensurum ad terras pronuntiavit, venturumque Antechristum manifeste exposuit. Quod si quis studiosior erit, rectius ibi quæsitum reperiet: nobis propositum est rerum tantum ordinem contexere. Darius quodeviginti annos regnasse traditur, qua tempestate Astyages Medis imperabat.

VIII. Hunc Cyrus, ex filia nepos ejus, regno expulsi Persarum usus armis: unde summa imperii ad Persas translata est. Babylonii quoque in potestatem ditionemque ejus concessere. Igitur initio regni, propositis publicis edictis, dat potestatem Judæis in solum patrium redeundi: sacra etiam vasa, quæ Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ abutulerat, reddidit. Itaque pauci tum in Judæam regressi: cæteris redeundi animus, an facultas defuerit, parum comperimus. Erat ea tempestate apud Babylonios Beli antiquissimi regis, cujus etiam Virgilius meminit, ex ære simulacrum, quod superstitione hominum consecratum Cyrus quoque adorare erat solitus, antistitem ejus dolo illusum, qui vasci effigiem illam atque potare affirmabant, eum diurnam possessionem, quæ idolo inferbatur, etiam ipsi absumerent. Igitur Cyrus, cum Daniele familiariter pteretur, quærit ab eo, cur simulacrum non adoreret, eum manifestum virentis Dei esset indicium, esumentis ea quæ inferbantur? Daniel ridens hominis aurorem, negare id posse fieri, ut æs illud, id est bruta materia, cibo uteretur aut potu. Accipi ergo rex sacerdotas jubet (nam sære ad septuaginta erant) adhibitoque eos

terrore increpita, Quis impensa consumeret, cum Daniel vir prudentia insignis minime id ab insensibili simulacro posse fieri contenderet? Tum illi confisi parato dolo, inferre et obsignari a rege templum deposcunt; uti, nisi omnia postero die absumpta deprehenderentur, morte poenas persolverent: dum eadem conditio Danieli maneret. Itaque signo regis templum obsignatur, cum prius Daniel sacerdotibus insciis pavementum cinere aspersisset, ut introeuntium occultos aditus vestigia proderent. Igitur postero die rex templum ingressus animadvertit absumpta quæ idolo apponi iusserat. Tum Daniel occultam fraudem vestigiis prodeuntibus reserat: Sacerdotes cum uxoribus et filiis suffosso foramine ingressos ea quæ idolo apposta fuerant devorasse. Ita omnes jussu regis Interfecti: templum ac simulacrum Daniell in potestatem datum, atque arbitrio ejus dirutum.

IX. Interea Judæi, quos ex permissu Cyri in patriam regressos supra memoravimus, urbem ac templum restituere aggressi, ut pauci atque inopes, parum proficiebant; donec centesimo fere anno, Artaxerxe rege Persis imperitante, per eos qui locis præerant ab ædificando sunt deterriti. etenim tum Syria atque omnis Judæa sub Persarum imperio per magistratus ac præsidēs regebatur. Igitur his consultum fuit regi Artaxerxi scribere, Non oportere Judæis restituendæ urbis suæ copiam dari, ne pro contumaci ingenio, resumptis viribus, aliis gentibus imperare soliti non paterentur sub alieno imperio degere. Ita comprobato a rege præsidum consilio prohibita urbis ædificatio, usque in secundum Daril regis annum dilata est. Sed hoc tractu temporum qui reges Persis imperaverint, inserimus, quo factius annorum series in ordinem contexta prodatur. Post Darium Medum, quem duodeviginti annos regnasse significavimus, Cyrus uno et triginta annis rerum potitus est: Scythis bellum inferens in prælio cecidit, secundo anno postquam Tarquinius Superbus Romæ regnare cœperat. Cyro Cambyses filius ejus successit, regnavitque annos novem. Hic cum Ægyptum atque Æthiopiā bello premeret et subegisset, victorque in Persas reverteretur, casu se ipsam vulneravit, ex eoque ieta perii. Post hujus mortem Magi duo fratres natione Medi menses septem Persarum regnum obtinuerunt. Ad hos interficiendos septem nobilissimi Persæ conjuraverunt, quorum princeps fuit Darius Hystaspis filius, natus ex fratre patruole Cyri, omniumque consensu regnum ei delatum: regnavit annos sex et viginti. Hic ante quadriennium quam decederet, apud Marathonam pugnavit celeberrimo Græcis Romanisque historiis prælio. Id gestum post Romam conditam anno fere ducentesimo et sexagesimo, Maecino et Augurino consulibus, abhinc annos, et tamen investigatio Romanorum consulum non lesellit, et CCC LXXX et VIII: omne enim tempus in Scythiconem consulem direxi. Post Darium Xerxes fuit, isque unam et viginti annos re-

gnasse traditur: quamquam in plerisque exemplaribus viginti et quinque annos imperii ejus fuisse reperitur. Huic successit Artaxerxes, cujus supra mentionem fecimus. Hic cum inhiberi ædificationem urbis Judææ templique jussisset, suspensus opus usque in secundum Daril regis annum pependit. Sed ut usque ad eum temporum ordo connexus sit; Artaxerxes regnavit annos unum et quadraginta, Xerxes duobus mensibus, postque cum Suedianus septem mensibus fuit.

X. Darius deinde, sub quo templum est restitutum, regnum adeptus est, cui Ochus tum nomen erat. Hic cum ex Hebræis tres adolescentes spectatæ fidei corporis custodes haberet, unusque ex his prudentiæ documento admirationem regis in se convertisset; delata sibi optio petendi, si quid animo concepisset, ingemiscens patriæ ruinis, copiam restituendæ urbis poposcit, meruitque a rege, ut subregulis ac præsidibus imperaret, ut ædificationem sacræ ædis præbilitis impendi maturaret. Ita templum quadriennio consummatum, sexto post anno quam Darius regnare cœperat: idque Judæis satis visum: et quia magnæ molis erat urbem restituere, diffisi viribus, opus multi laboris incipere non ausi, templo continebantur. Per idem tempus Esdras scriba legis post viginti fere annos quam templum fuerat consummatum, defuncto jam Dario, qui unum de viginti annis rerum fuerat potitus, permissu Artaxerxis secundi, non illius qui inter duos Xerxes fuit, sed hujus qui Dario Ocho successerat, Babylonia profectus, multique eum secuti Hierosolymam pervenere; vasa quoque diversi operis et dona, quæ rex templo Del miserat, cum duodecim levitis: vix enim hic numerus ex illa tribu repertus traditur. Is cum deprehendisset Judæos gentiliū connubilis permistos, multis increpitos renuntiare istiusmodi matrimoniis, ac filios ex his susceptos extrudi jubet: omnesque dicto parvare: purgatus populus veteris legis ritum agebat. Cæterum Esdram nihil super rescindi urbe regisse comperio: credo, potiorē curam ratus plebem corruptis moribus reformare.

XI. Erat ea tempestate apud Babyloniā Neemias minister regius, gente Judæus, Artaxerxi merito obsequiorum charissimus. Is Judæos percontatus, quis paternæ urbis status esset, ubi comperit in iisdem ruinis Jacere patriam, totis sensibus conturbatus, cum gemitu multisque lacrymis orasse ad Deum traditur, deflita gentis suæ reputans, misericordiamque divinam efflagrans. Igitur cum eum rex inter epulas mœstum extra solitum animadvertisset, poposcit ab eo causam dolorum ut exponeret; tum ille adversa gentis suæ et ruinam civitatis deflere, quæ jam per annos fere ducentos et quinquaginta solo strata, malorum testimonium, spectaculum inimicis præberet: daret sibi eundi et restituendæ ejus potestatem. Paruit rex piis precibus, statimque cum cum præsidio equitum, quo litius iter ageret, dimisit, datis ad prætores epistolis,

ut necessaria præberent. Is cum Hierosolymam pervenisset, viriim populo opus urbis distribuit; et certatim jussa omnes curabant, jamque ad medium machinæ processerant, cum, flagrante invidia gentium, vicinæ urbes conspirant opera interrumpere, Judæosque ab ædificando deterrere. Sed Neemias, dispositis adversum incursantes præsiidiis, nihil territus cœpta explicuit, consummatoque muro, et valvis portarum perfectis, per familias construendis interius domibus urbem dimensus est, censuitque populum minime urbi parem: neque enim amplius quam ad quinquaginta millia promiscui sexus atque ordinis reperta, tantum ex illo quondam immani numero frequentibus bellis absumptum, aut captivitate detentum: nam olim hæc duæ tribus, quarum hoc residuum fuit, cum ab his decem tribus separatae sunt, ccc et xx millia virorum armaverant: a Deo ob peccatum interneccioni et captivitati datae, ad hanc usque paucitatem devenerant. Sed hæc, ut dixi, plebs duarum tribuum fuit: decem vero prius ductæ, per Parthos, Medos, Indos atque Æthiops dispersæ numquam in solum patrium sunt regressæ; hodieque barbararum gentium imperiis continentur. Sed consummatio restituta urbis xxx et ii imperii Artaxerxis anno refertur: a quo tempore usque ad Christi crucem, id est Fusium Geminum et Rubellium consules, anni cccxc et viii. Cæterum a restitutione templi usque in eversionem, quæ sub Vespasiano consule augusto per Titum Cæsarem consummata est, anni cccc lxxx et iii. Prædictum id olim est a Daniele, qui ab instauratione templi usque in eversionem lx et ix hebdomadas futuras pronuntiaverat. A die autem captivitatis Judæorum usque in tempus restituta civitatis fuerunt anni cclx.

XII. Hoc temporum tractu Esther atque Judith fuisse arbitramur; quarum quidem actus quibus potissimum regibus connectam, non facile perspexerim: nam cum Esther sub Artaxerxe rege referatur (porro duos hujus nominis Persarum reges fuisse reperi), multa cunctatio est, cujus hæc temporibus applicetur; mihi tamen visum est huic Artaxerxi sub quo Hierosolyma est restituta, Esther historiam connectere: quia non sit verisimile ut, si sub priore Artaxerxe fuisset, cujus tempora... complexus est, nullam tam illustris feminæ mentionem retulisset; maxime cum ab illo Artaxerxe inhibitam templi ædificationem, sicut supra memoravimus, constet: neque Esther passura fuerit tum, si in illius matrimonio tum fuisset; nunc gesta edisseram. Erat ea tempestate regi in matrimonio Vastis quædam, miræ femina pulchritudinis: cujus cum formam omnibus prædicaret, die quodam cum publicum convivium dabat, adesse reginam demonstrandæ pulchritudinis gratiam jubet. Illa vero stulto rege consultior, pudens virorum oculis spectaculum corporis præbere, jussa abiit; qua contumelia barbarus animus permotus uxorem matrimonio ac regia depellit. Igitur cum in locum ejus puella regis conjugio quæreretur, reperta est Esther cæteras specie vincere: hæc Judæa ex

tribu Benjamin, utroque parente orba a Mardocheo patruale fratreeducta. Quum ad regales nuptias duceretur, mandante educatore genus ac patriam occultavit: admonita ne paternarum traditionum immemor, etsi in matrimonium alienigenæ captiva succederet, gentium cibis participaret.

XIII. Igitur juncta regi, brevi, ut fit, vi pulchritudinis totum ejus animum facile cepit: adeo ut eam æquatam imperio, insigni regio, veste purpurea donaret. Qua tempestate Mardocheus inter proximos regis erat, pro virili portione negotiorum familiarium curator. Is composita a duobus spadonibus regi insidias prodiderat: atque ex eo charior, summisque honoribus donatus. Erat ea tempestate regi Aman quidam perfamiliaris, quem æquatam sibi adorari more regum præceperat. Id Mardocheus unus ex omnibus facere fastidians, odia Persæ in se graviter accenderat. Igitur Aman ad perniciem Hebræi animum intendens, regem adit; affirmatque, esse in regno ejus hominum genus pravis superstitionibus Deo hominibusque invisum, externis legibus vivens, dignum exitio: rectum esse omnes hujus gentis interneccioni dare, exque eorum bonis immensas opes pollicetur. Facile id barbaro persuasum: edictum emittitur, Judæos necandos; missique continuo, qui per omne regnum ab India usque Æthiopiam edictum promulgarent. Id ubi Mardocheo compertum, conscissis vestibus sacco obvolvitur, conspersusque cinere pergit ad regiam, ibique ejulatu multo cuncta questibus replet: Facinus indignum, immeritam gentem perire, neque ullam pereundi causam dari. Esther lamentantis voce excita, rem, ut erat, cognoscit; tum vero anceps consilii, quia ad eundem regem potestas non erat: etenim more Persarum reginæ introire ad regem, nisi accersita, non licet: nec tamen cum fuerit regi libitum, sed statuto tempore admittitur; et forte tum ita evenerat, ut diebus triginta proximis separata a conspectu regis Esther haberetur. Igitur audendum aliquid pro civibus rata, etsi certa pestis adesset, pulchro in negotio occumbere parat: invocato prius Domino aulam regis ingreditur. At barbarus re insolita percussus, paulatim blandimento muliebri delinitus, postremo ad cœnam reginæ perducitur, unaque cum illo Aman ille regi charus et Judææ genti infestus. Igitur cum jam post epulas multis poculis convivium calere cœpisset, Esther genibus regis advolvitur, gentis suæ perniciem deprecatur. Rex vero nihil se petenti, si quid ultra peteret, negaturum pollicetur. Tum Esther arrepto tempore, Amanis mortem flagitat in ultionem gentis quam perditam cupierat. Sed rex amici memor paulisper cunctatur, deliberandique gratia modicum secessit. Deinde regressus vidit Aman reginæ genua complexum: succensus ira, et appetitam reginam clamitans, morte eum affici jubet. Et tum regi compertum erat, poenam crucis per Aman Mardocheo paratam: ita Aman eidem cruci affigitur, omniaque bona ejus Mardocheo data, Judæique sunt absoluti. Artaxerxes

regnavit annos duos et sexaginta, eidemque Ochus A ad templum frequentes concurrunt. Ibi communi successit.

XIV. Huic rerum ordini recte Judith actus conse-
ram, traditur enim post captivitatem fuisse; sed quis
eo tempore Persis regnaverit, historia divina non
edidit: regem tamen sub quo illa gesta sint, Nabu-
chodonosor nuncupat, non utique eum qui Jerosoly-
mam cepit, sed nullum hoc nomine post captivita-
tem apud Persas regnasse reperio, nisi si ob impa-
tientiam et pariles conatus, quicumque ille rex,
Nabuchodonosor a Judæis vocitatus est. Plerique
tamen Cambysem Cyri regis filium putant esse, quod
victor Ægyptum atque Æthiopiam penetraverit; sed
huic opinioni eadem sacra historia repugnat: nam
duodecimo regis illius anno Judith fuisse signatur:
porro Cambyzes non ultra novem annos rerum potitus B
est. Unde, si in historia opinari licet, sub Ocho rege
qui post Artaxerxem secundum fuit, hæc gesta cre-
diderim; idque vel ex hoc conjicio, quod idem Ochus
(ut in sæcularibus quibusdam scriptis legi) natura
immitis cupidusque bellorum traditur: nam et arma
sinitimis intulit, et Ægyptum, quæ ante multos annos
desciverat, bello recuperavit. Quo tempore etiam
sacra eorum, et Apin in Deum receptum irrisisse
traditur: quod postea Baguas spado ejus, natione
Ægyptius, indignatus, contumeliam gentis morte
regis ultus est. Meminit autem hujus Baguæ historia
divina: nam cum Holofernes jussu regis adversus
Judæos duxerat exercitum, Baguam in iisdem castris
fuisse memoravit: unde non immerito in argumen-
tum nostræ opinionis adduxerim, ut rex ille, Nabu- C
chodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo
Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt. Cæ-
terum illud nemini mirum esse oportebit, quod
scriptores sæcularium litterarum nihil ex his quæ
sacris voluminibus scripta sunt, attigerunt; Dei spi-
ritu prævalente, ut intaminata ab ore corrupto et
falsis vera miscente, intra sua tantum mysteria con-
tineretur historia, quæ separata a mundi negotiis,
et sacris tantum vocibus proferenda, permisceri cum
aliis velut æquali sorte non debuit; etenim erat indi-
gnissimum, ut alia agentibus, aut alia quærentibus,
hæc quoque cum reliquis miscerentur. Sed pergam
ad cætera, ac per Judith gesta, ut potero, paucis ab-
solvam.

XV. Igitur reversis, ut supra memoravimus in D
solum patrium Judæis, necdum composito rerum
aut urbis statu, rex Persarum Medis bellum infert,
atque adversus regem eorum, Arphaxad nomine, acie
confligit: secundo eventu preempto rege, gentem
imperio adjungit; idem reliquis nationibus facit,
præmissis Holoferne, quem principem militiæ dele-
gerat, cum millibus peditum centum et viginti, equi-
tum duodecim. Is Cilicia et Arabia bello vastatis,
multas urbes aut vi capit aut metu in deditionem
compellit; jamque Damascus admotus exercitus
magno Judæis terrore perculerat: sed impares ad
resistendum, neque ad deditionem acquiescentibus
animis, expertis quippe usque ante captivitatis mala,

PATROL. XX.

gemitu permixtoque ululatu divinum auxilium im-
plorant: Satis se Domino ob peccata vel crimina
dedisse pœnarum: reliquis saltem servitio nuper
exemptis parceret. Interea Holofernes Moabitis in
deditionem acceptis, atque adversus Judæos in so-
cietatem belli assumptis; cum ab eorum principibus
inquireret, quibusnam viribus freti Hebræi deditioni
animos non dedissent; Achior quidam comperta
edisserit: Judæos Dei cultores, pio a Patribus ritu
institutos: olim in Ægypto pependisse servitium:
inde divino munere eductos, ac siccatum mare pedi-
bus emensos: postremo omnibus gentibus devictis,
habitas majoribus terras recepisse: exin vario re-
rum statu floruisse, aut concidisse, atque iterum
malis emersisse, secundum merita iratum aut placa-
tum Deum vicissitudine expertos; dum peccantes
incursionibus hostium aut captivitatibus coercentur,
propitio numine semper invicti: cæterum si præ-
senti tempore absque peccato sint, nullo modo eos
posse superari: sin aliter se habeant, facile vincen-
dos. Ad hæc Holofernes serox multis victoriis, nihil
sibi invictum ratus, ira accensus cur ex peccato pot-
tissimum Judæorum pendere illius victoria putaretur,
propelli Achior in castra Hebræorum jubet, ut cum
his periret, quos vinci non posse affirmaverat, ac
tum Judæi montes petiverant: ita, quibus id negotii
datum, ima montium successere, ibique vinculum
Achior reliquerunt. Quod ubi Judæi animadverterunt,
exemptum vinculis in collem perducunt, causas rei
quærentibus, gesta exponit, receptusque parem exit-
um opperiebatur, is post victoriam circumcisis,
Judæus factus est. Igitur Holofernes, difficultate lo-
corum comperta, quia adiri præcelsis non poterant,
montes militibus circumdat, et summa cura Hebræos
aquationibus prohibet: eoque maturius obsidionem
sensere. Itaque victi penuria aquæ, ad Oziam princi-
pem concurrunt proni omnes ad deditionem; ille
vero opperiendum paulisper, et divinum auxilium
expectandum respondens, quinto decimo die dedi-
tionis tempus constituit.

XVI. Quod ubi Judith compertum (quæ viro vidua,
prædives opibus, insignis specie, sed moribus quam
vultu illustrior, tum in castris erat) arcis suorum
rebus etiam certo sibi exitio audendum aliquid et
tentandum rata, caput comit, vultu expulitur, co-
mite ancilla castra hostium ingreditur. Statimque ad
Holofernem deducta perditas res suorum memorat,
se transfugio vitæ consuluisse; deinde a duce poscit
liberum extra castra nocturno tempore egressum
orandi gratia: mandatum id vigilibus, portarumque
custodibus. Sed ubi per triduum egrediendi ac re-
deundi consuetudinem sibi, barbaris fidem fecit,
Holofernem cupido incessit dedititiæ corpore abuti:
etenim forma excellenti Persam facile permoverat.
Ita ad ducis tentorium per Baguam eunuchum de-
ducitur, initoque convivio barbarus multo se vino
obruit; tum remotis ministris, priusquam vim mu-
lieri inferret, somno captus est. Judith tempore ar-

repto caput hostis desecat, secumque aufert : et cum secundum consuetudinem castris egredi crederetur, incolomis ad suos regressa est. Postero die Hebraei caput Holofernis de superioribus ostentantes, eruptione facta ad castra hostium pergunt. Tum vero barbari signum pugnae poscentes, tabernaculum ducis frequentes assistunt; ubi truncum corpus repertum, foeda formidine in fugam versi, terga hostibus praebuerunt. Judaei fugientes persecuti, caesisque multis millibus, castris ac praeda potiti. Judith summis laudibus celebrata, centum et quinque annos vixisse traditur. Haec si Ocho rege, ut opinamur, gesta sunt, anno imperii ejus duodecimo; a tempore Hierosolymae restituta usque in id bellum fuerunt anni duo et viginti. Caeterum Ochus viginti et tres annos regnavit; fuit autem ultra omnes cruentus, et plusquam barbaro animo. Hunc Bagoa spado agrotantem venenis sustulit. Post eum Arses filius ejus triennio imperium tenuit: Darius annos quatuor.

XVII. Adversum hunc Alexander Macedo acie conflixit; eo victo, Persis imperium ademptum, quod ab initio Cyri steterat appoſ ducentos et quinquaginta. Alexander, victor fere omnium gentium, adisse Hierosolymae templum dicitur, ac dona intulisse: edixitque per omne imperium quod sui juris effecerat, ut Judaeis ibidem degenſibus liberum esset in patriam reverti. Exacto duodecimo imperii anno, septimo postea quam Darium devicerat, apud Babyloniam defunctus est. Regnum amici ejus, qui simul cum illo maxima illa bella gesserant, partiti sunt. Inde aliquanto tempore sine usurpatione regali susceptas partes procuraverunt, Aridæo quodam Philippo Alexandri fratre regnante: cui perimbecillo, verbo datum imperium videbatur, re autem penes eos erat qui sibi exercitum et provincias distribuerant. Neque vero hic rerum status diu mansit, omnesque se reges appellari maluerunt. Primus in Syria post Alexandrum Seleucus rex fuit, subjecta eidem Perside ac Babylone: qua tempestate Judaei annum stipendium talenta regi trecenta argenti dabant; nec tamen per externos magistratus, sed per sacerdotes suos regebantur, patrioque ritu vivebant, donec plerique eorum longa rursus pace corrupti, miscere omnia seditionibus et turbare ceperunt, affectantes summum sacerdotium libidine, avaritia et dominandi cupidine.

XVIII. Namque primum sub rege Seleuco Antiochi magni filio Oniam Sacerdotem, virum sanctum atque integrum, Simon quidam falsis apud regem criminibus insimulatum, exquirere nequiverat. Interjecto deinde tempore, Jason frater Oniae Antiochum regem, qui Seleuco fratri successerat, adiit augmentum stipendii pollicens, si sibi supplicium sacerdotium traderetur; et quamquam insolitum neque ante permissum cuiquam erat perpetuo sacerdotia perfungi, sollicitus tamen regis animus atque aeger avaritia facile superatus est. Ita depulso Onia, Jasoni Sacerdotium est mandatum. Is foede admodum civem patriamque laceravit. Dein cum per Menelaum quem-

dam, Simonis illius fratrem, promissam regi pecuniam misisset, patefacta semel ambitioni via, iisdem artibus quibus Jason prius, Menelaus quoque Sacerdotium obtinuerat. Nec multo post, cum is promissum argenti modum non reddidisset, loco pellitur: Lysimachus substituitur. Inde inter Jasonem et Menelaum foeda fuere certamina, donec Jason, profugus patria, excessit. His initiis corruptis moribus eo usque processum, ut plerique popularium ab Antiocho poscerent permitti sibi more gentilium vivere. Quod quum rex petentibus annuisset, certatim peissimus quisque delubra exstruere, idolis supplicare, legem profanare occoepit. Interca Antiochus rediens ab Alexandria (namque tum bellum regi Aegyptio intulerat, quod jussu senatus et populi Romani deposuit, Paulo et Crasso consulibus) Hierosolymam adiit. Cum discordantem superſtitionibus susceptis populum reperisset, legem Dei destruens, et his favens qui impia sequebantur, omnia templi ornamenta detraxit, ac multa caede vastavit. Id gestum ab excessu Alexandri anno centesimo uno et quinquagesimo, Paulo, ut diximus, Crassoque consulibus, post quinquennium fere quam Antiochus regnare coepit.

XIX. Sed ut temporum ordo concertus sit, ac liquet evidentius quis hic fuerit Antiochus; regum qui post Alexandrum in Syria fuerant, et nomina et tempora enumerabimus. Defuncto, ut supra retulimus, rege Alexandro, ab amicis ejus regnum omne divisum, ac regio nomina aliquamdiu administratum est. Seleucus post novem annos in Syria rex est appellatus, regnavitque annos duos et triginta. Post eum Antiochus, filius ejus, annos unum de viginti. Inde Antiochus, Antiochi filius, qui et Thæus cognominatus est, annos quindecim. Post hunc Seleucus filius, cognomine Callinicus, annos unum et viginti. Item Selenos, filius Callinici, annos tres. Hoc defuncto, Antiochus frater Callinici Asiæ et Syriam tenuit annos septem et triginta. Ille est Antiochus, adversus quem Scipio Africanus frater bellavit; quo bello victus, et imperii parte molotatus est. Hic duos filios habuit, Seleucum et Antiochum, quem obsidem Romanis dederat. Ita Antiocho regno mortuo, Selenos ejus filius natu minor regnum adeptus est: sub quo Oniam Sacerdotem a Simone insimulatum diximus. Tum Antiochus a Romanis dimissus, datusque in locum ejus obses Demetrius Seleuci regis qui eo tempore regnabat, filius. Seleuco mortuo anno imperii duodecimo, regnum frater Antiochus qui Romae obses fuerat, occupavit. Is post quinquennium quam regnare coepit, ut supra docuimus, Hierosolymam depopulatus est: etiam grave Romanis stipendium pensatis, ipse immensis sumptibus pene necessario cogebatur pecunias raptare, neque ullam prandandi occasionem omittere. Post biennium deinde pari rursus clade affectis Judæis, ne forte frequentibus malis compulsi bellum sumerent, praesidium arci imposuit. Inde sacram legem evolare aggrasens, mittit edictum, ut om-

nes, relicto majorum suorum traditionibus, gentiliū ritu viverent. Nec desuere qui profano imperio volentes parerent. Tum vero, sœdum spectaculum, per universam urbem palam in plateis diis litabatur: sacra etiam legis et prophetarum volumina igni cremata.

XX. Ea tempestate Mathathias Joannis filius, Sacerdos erat. Hic cum a regis cogeretur edicto parere, egregia constantia profana contemnens, Hebræum publicè profanantem in ore omnium jugulavit. Tum demum reperto duce facta secessio est. Mathathias oppido egressus, multis ad eum confluentibus speciem justī exercitus effecerat: queis omnibus destinatum erat, adversus profanum imperium se armis tueri, et in bello potius occumbere, quam impias ceremonias exercere. Interea Antiochus per Græcas quoque urbes que in illius imperio erant, B repertos Judæos sacrificare cogebat, inauditisque cruciatibus reluctantes afflictebat. Qua tempestate illustis illa passio septem fratrum matrisque fuit: qui omnes cum legem Dei et instituta majorum violare suppliciiis cogerentur, mori maluerunt. Ad extremum pœnas mortesque eorum comitata mater est.

XXI. Interea Mathathias moritur. Vicarium exercitū quem paraverat, ducem Judam filium substituit. Hujus ductu adversus regis frequentibus præliis prospere pugnatum: nam primum Apollonium ducem hostium, qui magnis copiis in conflictum descenderat, cum omni exercitu delevit. Quod cum Seron quidam, qui tunc Syriæ præerat, comperisset, multiplicatis legionibus Judam aggressus, ferox, quia numero præstabat; ubi in certamen descensum, C fusus ac fugatus, octingentis ferme amissis in Syriam regressus est. Id ubi compertum est Antiocho, ira et dolore succensus (quippeangebatur duces suos cum magnis exercitibus devictos), auxilium per omne regnum contrahit: donativum militibus, exhaustis penitus thesauris, largitur. Etenim tum præcipue graviter pecunia inopia affectus erat. Nam deficientibus ab eo Judæis, qui ei ultra trecenta argenti talenta annua pensitaverant, præterea græcis urbibus multisque regionibus persecutionis malo turbatis (ne gentilibus quidem pepercerat, quos deserere inveteratas superstitiones et ad unum ritum deducere tentaverat: illis quidem, ubi nihil sancti erat, facile relinquentibus; sed tamen omnibus metu ac clade affectis), vectigalia cessaverant. Quibus rebus æstuans D (etenim ipse olim omnibus regibus opulentior, suomet scelere inopiam persenserat) copias cum Lysia paritur, eique Syriam et bellum adversus Judæos committit, ipse in Persas ad cogenda vectigalia profectus. Igitur Lysias duces belli delegit, Ptolemæum, Gorgiam, Doronem et Nicanorem: his xl millia pedum, septem equitum data, ac primo impetu magnam Judæis terrorem intulerunt. Tum Judas, cunctis desperantibus, suos adhortatus, forti animo descenderunt in prælium: Deo fretis nihil invictum fore; sæpe antea a paucioribus adversum plures bene pugnatum. Jejunio indicto celebratoque sacrificio in aciem descensum, fusæ hostium copię Judas

casuris potitus, multumque ibi auri et Tyriarum opum repertum: Namque ex Syria negotiatores, nihil de victoria dubitantes, regium exercitum ac cui spe captivos mercandi, prædæ fuere. Hæc ubi Lysias ex nuntiis comperta, majore cura copias parat, annoque post immani exercitu Judæos aggreditur. Victus denuo Antiochiam se recepit.

XXII. Judas paleis hostibus Hierosolymam regressus, purgare templum et restituere animum intedit, quod eversum ab Antiocho profanatumque a gentibus sœdam sui speciem præbebat. Sed Syris arceam teneantibus (quæ contigua templo et loci natura superior atque inexpugnabilis erat), adiri subjecta non poterant, crebris eruptionibus prohibentibus. Adversum hos Judas validissimam suorum aciem objecit: ita opes sacræ ædis curatum, templumque muro circumdatum, constitutique qui perpetuum præsidium armati agitent. At Lysias multiplicato exercitu in Judæam regressus, rursus vincitur, magna clade exercitus et auxiliorum, quæ ei a civitatibus missa in bellum conspiraverant. Interea Antiochus, quem in Persidem profectum supra memoravimus, oppidum Elymum regionis illius opulentissimum, fanumque ibi situm multo auro refertum diripere conatus; confluyente undique ad defensionem loci multitudine fugatus, insuper nuntium accepit, res vel a Lysia, vel a Lysimacho improspere gestas: ita ex mœnore animi corporis morbo incubuit. Sed cum internis doloribus angetur, reminiscens malorum quibus populum Dei vexaverat, merito sibi illa accidisse constebatur; deinde post paucos dies moritur, cum regnasset annos undecim. Antiocho filio regnum reliquit, cui Eupator nomen fuit.

XXIII. Ea tempestate Judas Syros in arca positos obsidebat: qui cum fame atque inopia afficerentur, missis ad regem nuntiis præsidium implorant. Ita Eupator cum centum millibus, et equitum viginti millibus, suis subsidio venit, præventibus aciem cum ingenti terrore elephantis. Tum Judas laxata obsidione regi obviam tendit, primoque prælio Syros fundit. Rex petit pacem: quia infido ingenio male usus, perfidiam consecuta ultio. Nam Demetrius Seleuci filius, quem Romanis obsidem datum supra memoravimus, ut audivit Antiochum decessisse, petivit ut se in regnum remitterent: quod cum ei negatum fuisset, clam Roma profugit, in Syriam venit, regnumque occupavit, Antiocho filio, qui annum unum et menses sex regnaverat, interfecto. Hoc regnante primum Judæi a populo Romano amicitiam fœdusque petiere: benigneque excepta legatio. Decreto Senatus socii atque amici appellati. Interim Demetrius adversus Judam per duces suos bellum gerebat, ac primum per Bacchidem quemdam et Alcimum Judæum ductus exercitus; post Nicanor bello præpositus in prælio occubuit. Tum Bacchides et Alcimus, resumptis viribus auctisque copiis, adversum Judam configunt. In ea pugna victores Syri cruenta admodum victoria sunt usi. Hebræi in locum Jude Jonathan fratrem ejus deligunt. Interea Alci-

mus cum fœde Hierosolymam vastasset, moritur: Bacchides socio destitutus ad regem redit. Dein post biennium rursus Bacchides bellum Judæis intulit: victus pacem petit; quæ propositis conditionibus data: Si perfugas captivosque et omnia bello rapta redderet.

XXIV. Dum hæc intra Judæam geruntur, adolescens quidam Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochi se esse filium dicitans (quod falsum erat), adjutus opibus Ptolemæi regis Alexandrini, in Syriam cum exercitu venit: Demetrium bello superatum occidit, cum regnasset annos XII. Hic Alexander, priusquam adversus Demetrium confingeret, fœdus cum Jonathâ fecerat, eumque veste purpurea et insignibus regiis donaverat: ob quod eum Jonathas auxiliis juverat, victoque Demetrio primus omnium congratulatum occurrerat. Neque postea Alexander datam fidem violavit: ita quinquennio, quo rerum potitus est, res Judæorum tranquillæ fuerunt. Igitur *Demetrius*, Demetrii filius, qui post mortem patris Cretam confugerat, hortante Lysimene Cretensium duce, regnum patrum bello repetens, impar viribus Ptolemæum Philometorem regem Ægypti, Alexandri socerum jam tum genero infestum, ut sibi sit auxilio implorat. Ille vero non tam supplicis precibus quam spe Syriæ occupandæ illectus, copias cum eo jungit, ac filiam Alexandro nuptam dat Demetrio. Adversus hos Alexander acie configit: eo prælio Ptolemæus cadit; Alexander vincitur et paulo post interficitur, cum regnasset annos V, vel, ut in plerisque auctoribus reperi, novem.

XXV. Demetrius regnum indeptus, Jonathan benigne habuit, fœdus cum eo fecit, Judæos legibus suis reddidit. Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ, regno... Eum bello prohibiturus contra Jonathan in prælium descendit, terribilis XL millium exercitu. Tryphon ubi se impari cernit, pacem simulat: receptumque in amicitiam, invitatumque Ptolemaidam interfecit. Post Jonathan summa rerum ad Simonem fratrem defertur. Is funus fratris magnifice curavit, septemque illas pyramidas nobilissimi operis exstruxit, in quibus et fratrum et patris ossa condidit. Tum Demetrius, relecto cum Judæis fœdere, contemplatione cladis a Tryphone illatæ (nam post Jonathæ necem urbes eorum atque agros bello vastaverat), annua eis vectigalia in perpetuum remittit: etenim usque ad id tempus regibus Syriæ, nisi cum armis resisterent, stipendium pensitaverant. Id gestum Demetrii regis anno secundo: quod ideo signavimus, quia usque in hunc annum per tempora Asianorum regum cucurrimus, ut ratio temporum digesta luceret. Nunc autem per tempora eorum qui Judæis vel pontifices vel reges fuerunt usque ad Christi nativitatem rerum ordinem digeremus.

XXVI. Igitur post Jonathan Simon frater ejus, ut supra dictum est, Hebræis præfuit jure pontificis: id enim ei tum a suis, tum et a populo Romano honoris delatum. Ille cum secundo Demetrii regis

A anno civibus præesse cœpisset, post octo annos insidiis Ptolemæi circumventus occubuit. Illic Joannes filius successit, qui cum adversum Hyrcanos, gentem validissimam, egregie pugnasset, Hyrcani cognomen accepit. Mortuus est annos VI et XX rerum potitus. Post hunc Aristobulus pontifex substitutus, primus omnium post captivitatem regum nomen assumpsit, capitique diadema imposuit. Exacto anno diem functus est. Alexander deinde filius ejus rex pariter et pontifex fuit: regnavit annos VII et viginti; in cujus actibus nihil præter crudelitatem memoria dignum reperi. Hic cum Aristobulum et Hyrcanum parvos filios reliquisset, Salina sive Alexandra uxor ejus regnum per novem annos tenuit. Post hujus obitum fœda inter fratres de regno certamina. Ac primum Hyrcanus imperium obtinebat: mox ab Aristobulo fratre pulsus, confugit ad Pompeium, qui tum, Mithridatico bello confecto pacataque Armenia et Ponto, victor omnium gentium quas adierat, introrsum pergere, et vicina quæque Romano imperio adjungere cupiens, causas belli et materiam vincendi quærebat. Igitur Hyrcanum libens excepit, ductuque ejus Judæos aggreditur. Urbe capta atque arce, templo pepercit. Aristobulum victum Romam mittit: Hyrcano jus pontificatus restituit: impositoque Judæis stipendio, procuratorem eis Antipatrum quemdam Ascalonitem præposuit. Hircanus quatuor et triginta annos rerum potitus, dum adversus Parthos bella gerit, capitur.

C XXVII. Tum Herodes alienigena, Antipatri Ascalonitæ filius, regnum Judææ a senatu et populo Romano petiit, accepitque. Hunc primum Judæi externum regem cœperunt habere: etenim jam adventante Christo necesse erat, secundum vaticinia prophetarum, suis eos ducibus privari, ne quid ultra Christum expectarent. Sub hoc Herode, anno imperii ejus tertio et XXX Christus natus est, Sabino et Rufino consulibus, VIII kalendas Januarias. Verum hæc quæ Evangeliiis ac deinceps Apostolorum Actibus continentur, attingere non ausus, ne quid forma præcisi operis rerum dignitatibus diminueret, reliqua exsequar. Herodes post nativitatem Domini regnavit annos IV, nam omne imperii ejus tempus VII et XXX anni fuerunt, post quem Archelaus tetrarcha annis IX. Herodes annis XX et IV. Hoc regnante, anno regni octavo et decimo, Dominus crucifixus est, Fusio Gemino et Rubellio Gemino consulibus, a quo tempore usque in Silicionem consulem sunt anni CCCLXXII.

XXVIII. Apostolorum Actus Lucas edidit, usque in tempus quo Paulus Romam deductus est Nerone imperante: qui non dicam regum, sed omnium hominum et vel immanium bestiarum sordidissimus, dignus exstitit qui persecutionem in Christianos primus inciperet: nescio an et postremus explebit, siquidem opinione multorum receptum sit, ipsum Antichristum venturum. Hujus vitia ut plenius exponerem, res admonebat, nisi non esset hu-

ius operis tam vasta ingredi: id tantum annotasse contentus sum, hunc per omnia foedisima et crudelissima eo processisse, ut matrem interficeret; post etiam Pythagoræ cuidam in modum solemnium conjugiorum nubret: inditumque imperatori flammam, dos et genialis torus et faces nuptiales, cuncta denique quæ vel in feminis non sine vercundia conspiciuntur, spectata. Reliqua vero ejus, incertum pigeat an pudeat magis disserere. Hic primus Christianum nomen tollere aggressus est: quippe semper inimica virtutibus vitia sunt, et optimi quique ab improbis quasi exprobrantes aspiciuntur. Namque eo tempore divina apud urbem religio invaluerat, Petro ibi episcopatum gerente, et Paulo, posteaquam ab injusto præsulis judicio Cæsarem appellaverat, Romam deducto: ad quem tum audiendum plures conveniebant; qui, veritate intellecta, virtutibusque Apostolorum, quas tum crebro ediderant, permoti, ad cultum Dei sese conferrebant. Etenim tum illustris illa adversus Simonem Petri ac Pauli congressio fuit, qui cum magicis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis evolasset, orationibus Apostolorum fugatis dæmonibus, delapsus in terram, populo inspectante, disruptus est.

XXIX. Interea abundante jam Christianorum multitudine, accidit ut Roma incendio conflagraret, Nerone apud Antium constituto; sed opinio omnium invidiam incendii in principem retorquebat, credebaturque imperator gloriam innovandæ urbis quæsiisse; neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo jussum incendium putaretur. Igitur veritatem invidiam in Christianos, actæque in innocuos crudelissimæ quæstiones, quin et novæ mortes excogitatæ, ut ferarum tergis connecti laniati canum intererent; multi crucibus affixi, aut flamma usi: plerique in id reservati, ut cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hoc initio in Christianos sæviri coeptum. Post etiam datis legibus religio vetabatur, palamque, edictis propositis, Christianum esse non licebat. Tum Paulus ac Petrus capitis damnati: quorum uni cervix gladio desecta. Petrus in crucem sublatus est. Dum hæc Romæ geruntur, Judæi præsidis sui Festi Flori injurias non ferentes, rebellare coeperunt. Adversus eos Vespasianus proconsulari imperio a Nerone missus, multis gravibusque præliis devictos coegit intra muros Hierosolymæ confugere. Interim Nero jam etiam sibi pro conscientia scelerum invisus, humanis rebus eximitur: incertum an ipse sibi moriem conciverit. Certe corpus illius *interemptum*. Unde creditur, etiamsi se gladio ipse transfixerit, curato vulnere ejus servatus, secundum illud quod de eo scriptum est: Et plaga mortis ejus curata est (*Apoc. xiii, 5*); sub sæculi fine mittendus, ut mysterium iniquitati exerceat.

XXX. Igitur per excessum Neronis Galba imperium rapuit: mox Otho, Galba interfecto, occupavit. Tunc Vitellius in Gallias, fretus exercitibus quibus præerat, Urbem ingressus, Othone interfecto, simul-

am rerum usurpavit; quæ posteaquam ad Vespasianum delata, licet malo exemplo, bono tamen affectu Reip. ab improbis vindicandæ, cum Hierosolymam obsideret, sumit imperium: et, ut mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu imperator consalutatus Titum filium Cæsarem facit, eidem pars copiarum, et obsidendæ Hierosolymæ negotium datum. Vespasianus Romam profectus, summo favore senatus et populi receptus, cum se Vitellius interfecisset, imperium confirmavit. Interea Judæi obsidione clausi, quia nulla neque pacis neque deditio- nis copia dabatur, ad extremum fame interibant; passimque viæ oppleri cadaveribus cæpere, victo jam officio humandi. Quia omnia nefanda insuper ausi, ne humanis quidem corporibus pepercerunt, nisi quæ ejusmodi alimentis tabes præripuerat. Igitur defessis defensoribus irrupere Romani, ac tum forte in diem Paschæ omnis ex agris aliisque Judææ oppidis multitudo convenerat: nimirum ita Deo placitum, ut eo tempore quo Dominum cruci affixerat gens impia, interneconi daretur. Pharisei aliquantisper pro templo acerrime restiterunt: donec obstinatis ad mortem animis ultro se subjectis ignibus intulerunt. Numerus peremptorum ad undecies centena millia refertur: capta vero c millia, ac venundata. Fertur Titus adhibito consilio prius deliberrasse, an templum tanti operis everteret: etenim nonnullis videbatur, ædem sacratam, ultra omnia mortalia illustrem, non debere deleri: quæ servata modestiæ Romanæ testimonium, diruta perennem crudelitatis notam præberet. At contra alii, et Titus ipse, evertendum templum in primis censebant, quo plenius Judæorum et Christianorum religio tolleretur, quippe has religiones, licet contrarias sibi, iisdem tamen auctoribus profectas; Christianos ex Judæis exstitisse; radice sublata stirpem facile periret. Ita Dei nutu accensus omnium animis templum dirutum, ab hinc annos trecentos triginta et unum. Atque hæc ultima templi eversio et postrema Judæorum captivitas, qua extorres patria per orbem terrarum dispersi cernuntur; quotidie mundo testimonio sunt, non ob aliud eos quam ob illatas Christo impias manus fuisse punitos: nam sæpe alias cum propter peccata captivitatibus traderentur, numquam tamen ultra septuaginta annos servitutis pœnam pependerunt.

XXXI. Interjecto deinde tempore, Domitianus Vespasiani filius persecutus est Christianos. Quo tempore Joannem apostolum atque evangelistam in Pathmum insulam relegavit: ubi ille, arcanis sibi mysteriis revelatis, librum sacræ Apocalypsis (qui quidem a plerisque aut stulte aut impie non recipitur) conscriptum edidit. Non multo deinde intervallo tertia persecutio per Trajanum fuit; qui cum tormentis et quæstionibus nihil in Christianis morte aut pœna dignum reperisset, sæviri in eos ultra vetuit. Sub Hadriano deinde Judæi rebellare voluerunt, Syriam ac Palestinam diripere conati: missoque exercitu subacti sunt. Qua tempestate Hadrianus

existimans se Christianam fidem loci injuria perempturum, et in templa ac loco Dominicæ passionis dæmonum simulacrâ constituit; et (quia Christiani ex Judæis potissimum putabantur: namque tum Hierosolymæ non nisi ex circumcissione habebat Ecclesia Sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare jussit, quæ Judæos omnes Hierosolymæ ædita arceret. Quod quidem Christianæ fidei proficiebat, quia tum pene omnes Christum Deum sub legis observatione credebant. nimirum id Domino ordinante dispositum, ut legis servitus a libertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur: ita tum primum Marcus ex gentibus, apud Hierosolymam episcopus fuit. Quarta sub Hadriano persecutio numeratur, quam tamen post exerceri prohibuit, infestam esse pronuntians, ut quisquam sine crimine reus constitueretur. Post Hadrianum Antonino Pio imperante pax ecclesiis fuit.

XXXII. Sub Aureliō deinde Antonini filio persecutio quinta agitata. Ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans Alpes Dei religione suscepta. Sexta deinde Severo imperante Christianorum vexatio fuit; quo tempore Leonidas Origenis pater sacrum in martyrio sanguinem fudit. Interjectis deinde annis vii et xxx pax Christianis fuit: nisi quod medio tempore Maximianus nonnullarum Ecclesiarum clericos vexavit. Mox Decio imperante, jam tum septima persecutio sævitum in Christianos. inde Valerianus octavus sanctorum hostis fuit. Post eum, interjectis annis fere quinquaginta, Diocletiano et Maximiano imperantibus acerbissima persecutio exorta, quæ per x continuos annos plebem Dei depopulata est. Quæ tempestate omnis fere sacro martyrum tractu orbis infectus est: quippe certatim gloriosa in certamina ræbatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam hinc episcopatus pravis ambitionibus appetantur. Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est; neque majore unquam triumpho vicinus, quam cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Exstant etiam mandata litteris præclare ejus temporis martyrum passionibus: quas connectendas non putavi, ne modum operis excederem.

XXXIII. Sed finis persecutionis illius fuit abhinc annos ix et lxxx, a quo tempore Christiani imperatores esse cœperunt: namque tum Constantinus verum solabatur, qui primus omnium Romanorum principum Christianus fuit. Sane tum Licinius, quia adversum Constantium de imperio certavit, milites suos litare præceperat: absuentes militia rejiciebat. Sed id inter persecutiones non computatur: adeo res levioris negotii fuit, quam ut ad Ecclesiarum vulnera perveniret. Exiade tranquillis rebus pæce perfurimur, neque ulterius persecutionem fore credimus, nisi eam quam sub fine jam sæculi Antichristus exercebit: etenim sacris vocibus x plagis mundum afficiendum pronuntiatum est: ita cum jam ix fuerint, quæ superest, ultima erit. Hoc temporum tractu mirum est quantum invaluerit religio Chris-

tiana. Tum siquidem Hierosolyma horrens ruinis, frequentissimis ac magnificentissimis Ecclesiis est adornata: namque Helena mater principis Constantini, quæ Augusta cum filio conregnabat, cum Hierosolymam agnoscere concupisset, reperia ibi idola ac templa protrivit: mox usa regni viribus, basilicas in loco Dominicæ passionis et resurrectionis et ascensionis constituit. Illud mirum, quod locus iste in quo postremum institerant divina vestigia cum in cælum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit: siquidem quæcumque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, excussis in ora apponentium sæpe marmoribus. Quin etiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut vestigia impressa cernantur, et cum quotidie confluentium fides certatim Domino cateata diripiatur, damnatum tamen arena non sentiat: et eadem adhuc sui speciem, velut impressis signata vestigiis, terra custodit.

XXXIV. Ejusdem reginæ beneficio crux Domini tum reperta, quæ neque in principio obsistentibus Judæis potuerat consecrari, et postea diruta civitatis oppressa ruderibus, non nisi tam fideliter requirerenti meruit ostendi. Igitur Helena primum de loco passionis certior facta, admota militari manu, atque omnium provincialium multitudinæ in studia reginæ certantium, effodi terram et contigua quæque ac vastissima ruinarum purgari jubet: mox pretium fidei et laboris tres pariter cruce, sicut olim Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant, reperiuntur. Hic vero major dignoscendi patibuli in quo Dominus pependerat, difficultas omnium animos mentesque turbaverat, ne errore mortalium forsitan pro cruce Domini latronis patibulum consecrarent. Capiunt deinde consilium, ut aliquem recens mortuum crucibus admoverent. Nec mora, quasi Dei nutu funeris extincti solemnibus exsequiis deferebatur, concursuque omnium feretro corpus eripitur. Duobus prius frustra crucibus admotis, ubi Christi patibulo atactum est, dictu mirabile! trepidantibus cunctis sanus extensus, et inter spectatores suos astitit. Crux reperta, dignoque ambitu consecrata.

XXXV. His per Helenam gestis principe Christiano libertatem atque exemplum fidei mundus acceperat: sed longe atrocius periculum cunctis Ecclesiis illa præe generatum. Namque tum hæresis Ariana prorupit, totumque orbem inveclo errore turbaverat. Et enim duobus Ariis acerrimis perfidicæ hujus auctoribus, imperator etiam depravatur: dumque sibi religionis officium videtur imptere, vim persecutionis exercuit: actique in exilium episcopi, sævitum in clericos, animadversum in laicos, qui se ab Arianorum communione seceverant. Quæ autem Ariani prædicabant, erant hujuscemodi: Patrem Dominum instituendi orbis causa genitum illum: eo pro potestate sui ex nihilo, in substantiam novam atque alteram, factum Dominum novum alterumque: fuisse autem tempus quo filius non fuisset,

Igitur hujus mali causa synodus apud Nicœam ex toto orbe contrahitur. Trecenti siquidem et duodeviginti episcopis congregatis fides plena conscribitur, hæresis Ariana damnatur. Imperator debetum episcopale complectitur. Ariani nihil contra sanam fidem retractare ausi, se quoque tamquam acquiescentes nec aliud sentientes Ecclesiis miscuerunt: manebat tamen in pectoribus eorum insitum in catholicos viros odium: et adversum quos de fide disceptare non poterant, eos subornatis accusatoribus fatisque eriminibus appetebant.

XXXVI. Itaque primum Athanasium Alexandriae episcopum, jurisconsultum, qui apud Nicœam synodum diaconus adfuerat, aggrediuntur, absentemque condemnant. Etenim ad crimina quæ falsi testes congesserant, aggregabant quod Marcellum atque Photinum hæreticos sacerdotes, synodi judicio condemnatos, pravo studio recepisset. Sed de Photino dubium non erat, merito fuisse damnatum: in Marcello nihil tum damnatione dignum repertum videbatur; maximeque ei studium partium innocentium accesserat, quod eosdem illos iudices a quibus fuerat condemnatus, hæreticos esse nemo dubitabat. Cæterum Ariani non hos potius, quam Athanasium remove cupiebant: itaque imperatorem eo usque compellunt, ut Athanasium exsulatum ad Gallias mitteretur. Mox in Ægypto octoginta episcopi congregati, Athanasium injuste condemnatum esse pronuntiant. Res ad Constantinum refertur: jubet ex toto orbe apud Sardicam episcopos congregari, atque omne iudicium quo Athanasius damnatus fuerat, retractari. Inter hæc Constantinus moritur: synodus congregata jam Constantino imperatore Athanasium absolvit: Marcellus quoque episcopatus redditur. Nam de Photino episcopo Sirminensi non est rescisa sententia, quia etiam nostrorum iudicio hæreticus probabatur. Et tamen hoc ipsum Marcellum gravabat, quia Photinus auditor ejus fuisse in adolescentia videbatur. Veruntamen ad Athanasii absolutionem etiam illud accesserat, quod Ursacius et Valens principes Arianorum, cum post synodum Sardicensem viderentur a communione secreti, coram positi a Julio Romanæ urbis episcopo veniam poposcerunt, quod intus condempnasset: meritoque eum sententia concilii Sardicensis absolutum professi sunt.

XXXVII. Interjecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse penitus comperisset, a communione suspendit, habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viti iudicio notatus sponte concederet. Cæterum antea innocens, postea depravatus, videri poterat jam tum hocens fuisse cum de eo fuerat iudicatum. Nacti ergo Ariani istiusmodi occasionem, conspirant penitus Sardicensis synodi decreta subvertere: etenim eis color quidam appetere videbatur, quod tam injuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasii iudicio hæreticus esse probaretur. Namque Marcellus Sabellianæ hæresis

assertor existerat: Photinus vero novam hæresim jam ante protulerat, a Sabellio quidem in Unione disceptans, sed initium Christi ex Maria prædica-
bat. Igitur Ariani astuto consilio miscunt innoxium criminosis, damnationemque Photini et Marcelli et Athanasii eadem sententia comprehendunt: Illud nimirum apud imperatorum animos præstruentes, ut non putarentur de Athanasio perperam iudicasse, qui de Marcello atque Photino vera sensissent. Veruntamen ea tempestate Ariani perfidiam suam occultabant: non ausi palam erroris sui dogmata prædicare, catholicos se gerebant, nihil sibi prius agendum rati, quam ut Athanasium Ecclesia submoverent, qui semper eis velut murus obstitit: quo remoto, reliquos in libidinem suam cessuros sperabant. Sed pars episcoporum quæ Arium sequebatur, damnationem Athanasii cupitam accepit: pars coacti metu et factione, in studia partium concesserant. Fauci, quibus fides cara et veritas potior erat, injustum iudicium non receperunt: inter quos Paulinus episcopus Treverorum, oblata sibi epistola, ita suscripsisse traditur, se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consentum, de Athanasio non probare.

XXXVIII. Tum vero Ariani, ubi doli parum processerant, vi agere decernunt: nam quodlibet audere atque agere facile erat regis amicitia subnixis, quem sibi pravis adulationibus devinxerant. Quin etiam ex consensione multorum inexpugnabiles erant: nam omnes fere duarum Pannoniarum episcopi, multique Orientalium ac tota Asia in perfidia eorum conjuraverant. Sed principes mali istius habebantur, a Singiduno Ursacius, Valens a Mursa, ab Heraclia Theodorus, Stephanus Antiochenus, Acacius a Cæsarea, Menophantus Epheso, Georgius Laodicea, Narcissus a Neronopoli. Illi ita palatium occuparent, ut nihil sine eorum nutu ageret imperator: obnoxius quidem omnibus, sed præcipue Valenti deditus. Nam eo tempore quo apud Mursam contra Magnentium armis certatum, Constantius descendere in conspectum pugnae non ausus, in basilica Martyrum extra oppidum sita, Valente tum ejus loci episcopo in solitum assumpto, diversatus est. Cæterum Valens callide per suos disposuerat, ut quis prælii fuisset eventus, primus cognosceret: vel gratiam regis captans, si prior bonum nuntium detulisset: vel vitæ consulens, antecapturus fugendi spatium, si quid contra accidisset. Itaque paucis qui circa regem erant, metu trepidis, imperatore anxio, primus nuntiat hostes fugere. Cum ille indicem ipsum intromitti posceret, Valens, ut reverentiam sui adderet, angelum sibi fuisse nuntium respondit. Facilis ad credendum imperator, palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitus vicisse.

XXXIX. Ab hoc initio illececi principis extulere animos Ariani, potestate regis usuri, ubi auctoritate sua parum valissent. Igitur cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent, edictum ab imperatore proponitur, ut

qui in damnationem Athanasii non suscriberent, in A
 exsilium pellerentur. Cæterum a nostris tum apud
 Arelatem ac Biterras, oppida Galliarum, episcopo-
 rum concilia fuere. Petebatur, ut priusquam in
 Athanasium suscribere cogerentur, de fide potius
 disceptarent: ac tum demum de re cognoscendum,
 cum de persona iudicium constitisset. Sed Valens
 sociique ejus prius Athanasii damnationem extor-
 quere cupiebant, de fide certare non ausi: ab hoc
 partium conflictu agitur in exsilium Paulinus. In-
 terea Mediolanum convenitur, ubi tum aderat im-
 perator. Eadem illa contentio nihil invicem relaxa-
 bat. Tum Eusebius Vercellensium et Lucifer a
 Caralis Sardinia, episcopi relegati. Cæterum Diony-
 sius Mediolanensium Sacerdos in Athanasii damna-
 tionem se consentire subscripsit, dummodo de fide B
 inter episcopos quaereretur. Sed Valens et Ursacius
 cæterique, metu plebis quæ catholicam fidem egre-
 gio studio conservabat, non ausi piacula profiteri,
 intra palatium congregantur. Illinc epistolam sub
 imperatoris nomine emittunt omni pravitate refer-
 tam; eo nimirum consilio, ut si eam æquis auri-
 bus populus recepisset, publica auctoritate cupita
 proferrent; sin aliter fuisset excepta, omnis invidia
 esset in rege, et ipsa venialis: quia etiam tum cate-
 chumenus sacramentum fidei merito videretur po-
 tuisse nescire. Igitur lectam in ecclesia epistolam
 populus aversatur. Dionysius, quia non esset assen-
 sus, urbe pellitur: statimque ejus in locum episco-
 pus subrogatur. Liberius quoque urbis Romæ et
 Hilarius Pictavorum episcopus, dantur exsilio. Rho- C
 danium quoque Tolosanum antistitem (qui natura
 lenior, non tam suis viribus quam Hilarii societate
 non cesserat Arianis) eadem conditio implicuit:
 cum tamen homines parati essent Athanasium a
 communionem suspendere, modo ut de fide inter
 episcopos quaereretur, sed Arianis optimum visum
 præstantissimos viros a certamine submovere. Ita
 pulsus in exsilium, quos supra memoravimus, abhinc
 annos quinque et quadraginta, Arbitione et Lolliano
 consulibus; sed Liberius paulo post Urbi redditus ob
 seditiones Romanas. Cæterum exsules satis constat
 totius orbis studiis celebratos, pecuniasque eis in
 sumptum affatim congestas, legationibus quoque
 eos plebis catholicae ex omnibus fere provinciis fre-
 quentatos.

XL. Interea Ariani non occulte, ut antea, sed
 palam ac publice hæresis piacula prædicabant: quin
 etiam synodum Nicænam pro se interpretantes,
 quam unius litteræ adjectione corruperant, caligine
 quamdam injecerant veritati: nam ubi *ὁμοούσιον*
 erat scriptum, quod est *unius substantiæ*, illi *ὁμοιού-
 σιον*, quod est *similis substantiæ*, scriptum esse dice-
 bant: concedentes similitudinem, dum adimerent
 unitatem, quia multum ab unitate similitudo dista-
 ret; ut, verbi gratia, pictura humani corporis esset
 homini similis, nec tamen haberet hominis veritatem.
 Sed quidam ex his ultra processerant, *ἀνομοιωσίαν*
 id est, *dissimilem substantiam*, confirmantes, eoque

his certaminibus processum, ut istiusmodi piaculis
 orbis terrarum implicaretur. Nam Italiam, Illyricum
 atque Orientem Valens et Ursacius cæterique, quo-
 rum nomina edidimus, infecerant. Gallias nostras
 Saturnius Arelatensium episcopus, homo impotens
 et factiosus, premebat. Osium quoque ab Hispania
 in eandem perfidiam concessisse opinio fuit: quod
 eo mirum atque incredibile videtur, quia omni fere
 ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium,
 et Nicæna synodus auctore illo confecta habebatur:
 nisi fatisciente ævo; etenim major centenarius fuit,
 ut *sanctus* Hilarius in epistolis refert; deliraverit.
 Quibus rebus perturbato orbe terrarum, et morbo
 quodam Ecclesiis languentibus, segnior quidem, sed
 non minus gravis cura principem exercebat: quod li-
 cet Ariani quibus savebat, superiores viderentur,
 necdum tamen de fide inter episcopos conveniret.

XLl. Igitur apud Ariminum urbem Italiae syno-
 dum congregari jubet: idque Tauro præfecto impe-
 rat, ut collectos in unum non ante dimitteret quam
 in unam fidem consentirent, promisso eidem con-
 sulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per
 Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias Galliasque
 Magistri officialibus, acciti aut *macti* quadringenti et
 aliquanto amplius Occidentales episcopi Ariminum
 convenere: quibus omnibus annonas et cellaria dare
 imperator præceperat. Sed id nostris (id est Aquitani-
 nis) Gallis ac Britannis indecens visum: repudiatis
 fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt.
 Tres tantum ex Britannia inopia proprii publico usi
 sunt, cum oblatam a cæteris collationem respuis-
 sent, sanctius putantes fiscum gravare quam singu-
 los. Hoc ego Gavidium episcopum nostrum quasi
 obtrectantem referre solitum audivi. Sed longo
 aliter senserim: laudique attribuo episcopis tam
 pauperes fuisse, ut nihil proprium haberent, neque
 ab aliis potius quam fisco sumerent, ubi neminem
 gravabant. Ita in utrisque egregium exemplum: de
 reliquis nihil memoria dignum traditur. Sed redeo
 ad ordinem. Posteaquam omnes, ut supra diximus,
 in unum collecti sunt, fit partium secessio: Eccle-
 siam nostri obtinent; Ariani *tam ædem tum* de in-
 dustria vacantem orationis loco capiunt, sed hi non
 amplius quam octoginta: reliqui nostrarum partium
 erant. Igitur frequentibus conciliis nihil actum, nos-
 tris in fide manentibus, illis de perfidia non ceden-
 tibus. Ad postremum placuit decem legatos mitti ad
 imperatorem, ut quæ esset partium fides et senten-
 tia, cognosceret, sciretque pacem cum hæreticis
 esse non posse. Idem Ariani faciunt, mittuntque
 numero pari legatos, qui adversum nostros coram
 imperatore confingerent. Sed ex parte nostrorum
 leguntur homines adolescentes, parum docti et pa-
 rum cauti: ab Arianis autem missi senes callidi et
 ingenio valentes, veneno perfidiæ imbuti, qui apud
 regem facile superiores exstiterunt; sed nostris
 mandatum ne quo modo cum Arianis communionem
 inirent, omniaque integra synodo reservarent.

XLII. Interim in Oriente; exemplo Occidentis

lium, imperator jubet cunctos fere episcopos apud Seleuciam Isauriæ oppidum congregari, qua tempestate Hilarius quartum jam exsilii annum in Phrygiæ agens, inter reliquos episcopos, per vicarium ac præsidem data evectiois copia, adesse compellitur. Cum tamen nihil de eo specialiter mandasset imperator, iudices tantum generalem jussionem secuti, qua omnes episcopos ad concilium cogere jubebantur (hunc quoque inter reliquos volentes miscere, ut ego conjicio). Dei nutu ita gestum, ut vir divinarum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat, interesset. Is ubi Seleuciam venit, magno cum favore exceptus omnium in se animos et studia converterat; ac primum quæsitum ab eo, quæ esset Gallorum fides: quia tum Arianis prava de nobis vulgantibus suspecti ab Orientalibus habebamur, trionymam solitarii Dei unionem secundum Sabelium credidisse. Sed exposita fide sua, juxta ea quæ Nicææ erant a Patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis, intra conscientiam communionis, nec non etiam in societatem receptus, concilioque adscitus est. Agi deinde cœptum: repertique prævæ hæresis auctores, atque ab Ecclesiæ corpore avulsi. In eo numero faere Georgius ab Alexandria, Acacius, Eudoxius, Uranius, Leontius, Theodosius, Evagrius, Theodulus. Sed confecta synodo, decreta ad imperatorem legatio quæ gesta insinuaret. Damnati quoque ad regem profecti, satis frei sociorum viribus et Principis societate.

XLIII. Interea legatos Ariminensis concilii ex parte nostrorum compellit imperator uniri hæreticorum communioni, eisdemque conscriptam ab improbis fidem tradit verbis fallentibus involutam, quæ catholicam disciplinam perfidia latente loqueretur, namque *usis* verbum tamquam ambiguum et temere a patribus usurpatum, neque ex auctoritate Scripturarum profectum sub specie falsæ rationis abolebat, ne unius cum Patre substantiæ Filius crederetur. Eadem fides similem Patri Filium fatebatur; sed interior aderat fraus parata, ut esset similis, non esset æqualis. Ita dimissis legatis præfecto mandatum, ut synodum non ante laxaret quam conscriptæ fidei consentire se omnes subscriptionibus profiterentur: ac, si qui pertinacius obsisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exsilium pellerentur. Sed regressis legatis, licet vim regiam deprecantibus, negata communicatio. Enimvero comperitis quæ decreta erant, major rerum et consiliorum perturbatio: dein paulatim plerique nostrorum, partim imbecillitate ingenii, partim tædio peregrinationis evicti, dedere se adversariis, jam post reditum legatorum superioribus, et ecclesiam, nostris inde deiruisis, obtinentibus: factaque semel inclinatione animorum, catervatim in partem alteram concessum, donec ad viginti usque nostrorum numerus imminutus est.

XLIV. Sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant: constantissimusque inter eos habebatur no-

Aster Fægadius, et Servatio Tungrorum episcopus. Hos, quia minis et terriculis non cesserant, Taurus precibus aggreditur, ac lacrymans obtestatur, mitiora uti consulerent: clausos intra unam urbem episcopos jam septimum mensem agere: injuria hiemis et inopia confectis nullam spem reversionis dari; quis tandem esset finis? sequerentur plurium exemplum: auctoritatem saltem ex numero sumerent. Enimvero Fægadius paratum se exsilio atque ad omne supplicium in quod deposceretur, profiteri: se ab Arianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot dies tracti. Ubi parum ad pacem proficiebant, paulatim et ipse infractier, ad extremum proposita conditione evincitur. Namque Valens et Ursacius affirmantes præsentem fidem catholica ratione conceptam, ab Orientalibus imperatore auctore prolatam, cum piaculo repudiari, et quis discordiarum finis foret, si, quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret? Postremo, si quid minus plene præsentem fide editum videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent: præbituros se in his quæ essent adjecta, consensum. Favorabilis professio pronis omnium animis excepta, nec ultra nostri repugnare ausi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ a Fægadio et Servatione professiones edi cœpere, in quæ primùm damnatur Arius, totaque ejus perfidia: cæterum non etiam Patri æqualis et sine initio, sine tempore, Dei Filius pronuntiatur. Tum Valens, tanquam nostros adjuvans, subjecit sententiam cui inerat occultus dolus: Filium Dei non esse creaturam sicut cæteras creaturas: sefellitque audientes fraus professionis. Etenim bis verbis, quibus similis esse cæteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen, potior tantum cæteris, pronuntiabatur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipsa pro Arianis, professiones vero postea adjectæ pro nostris erant, præter illam quam Valens subjunxerat, quæ tum non intellecta, sero denuum animadversa est. Hoc vero modo concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu consummatum.

XLV. Igitur Ariani, rebus nimium prospere et secundum vota fluentibus, Constantinopolim ad imperatorem concurrunt. Ibi repertos Seleuciensis synodi legatos vi regia compellunt exemplo Occidentalium pravam illam fidem recipere: plerique ahnuentes, injuriosa custodia ac fame vexati, captivam conscientiam dedere; multi constantius retinentes, adempto episcopatu, in exsilium detrusi, atque in eorum locum alii dati. Ita optimis sacerdotibus aut metu territis, aut exsilio deductis, perfidiæ paucorum cuncti concesserant. Aderat ibi tum Hilarius, a Seleucia legatos secutus, nullis certis de se mandatis opperens imperatoris voluntatem, si forsitan redire ad exsilium juberetur. Is ubi extremum fidei periculum animadvertit: Occidentalibus deceptis, Orientales per seclus vinci; tribus libellis publice datis, audientiam regis poposcit, ut de fide coram adversariis disceptaret. Id vero Ariani maximopere ab-

inert, postremò quasi discordiæ seminarium et perturbator Orientis, redire ad Gallias jubetur absquæ exsilii indulgentia. Verum ubi permissus est orbem penè terrarum malo perfidiæ infectum, dubius animi et magnâ curatum mole æstuans, cum plerisque videretur non ineundam cum his communionem qui Ariminensem synodum recepissent; optimum factum arbitratus revocare cunctos ad emendationem et pœnitentiam, frequentibus intra Gallias conciliis, atque omnibus fere episcopis de errore proflentibus, apud Ariminum gesta condemnat, et in statum pristinum ecclesiarum fidem reformat. Resistebat sanis consiliis Saturninus, Arelatensium episcopus, vir sane pessimus et ingenio malo pravoque; verum etiam, præter hæresis insaniam, multis atque infandis criminibus convictus Ecclesia ejectus est: ita partium vires amisso tuce infractæ. Paternus etiam a Petrotoris æque vocor, nec detrectans perfidiam profiteri, sacerdotio pulsus, cæteris venia data. Illud apud omnes constitit, unius Hilarii beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas. Cæterum Luciferum Antiochiæ longe diversa sententiâ fuit: nam in tantum eos qui Arimini fuerant, condemnavit, ut se etiam ab eorum communione secreverit, quæ eos sub satisfactione vel pœnitentiâ recepissent. Id recte an perperam constituerit, dicere non ausim. Paulinus et Rhodanus in Phrygia defuncti. Hilarius sexto anno postquam redierat, in patria obiit.

XLVI. Sequuntur tempora ætatis nostræ gravida et periculosa, quibus non usitato malo polluta Ecclesiæ et perturbata omnia. Namque tum primum infamata illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias depressa, superstitio exitiabilis, arcana occultata secretis. Origo istius mali Oriens ac Ægyptus. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile est disserere. Primum eam intra Hispanias Marcus intulit, Ægypto profectus, Memphis ortus. Hujus auditores fuere Agape quædam non ignobilis mulier et rhetor Elpidius. Ab his Priscillianus est institutus, familia nobilis, prædices optus, acer, iniquus, facundus, multa lectione eruditus, disserendi ac disputandi promptissimus: felix profecto, si non pravo studio corrumpisset optimum ingenium. Prorsus multa in eo animi et corporis bona cerneret: vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat: habendi minime cupidus, utendi parcissimus. Sed ideò vanissimus, et plus justo inflator profanarum rerum scientiâ: quin et magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est. Is ubi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium pluresque populares auctoritate persuadendi et arte blandiendi alliecit in societatem. Ad hoc mulieres novarum rerum cupida, fluxa fide, et ad omnia curioso ingenio, catervatim ad eum confluxebant: quippe humilitatis speciem ore et habitu prætendens, honorem sui et reverentiam cunctis injecerat. Jamque paulatim perfidiam istius tabes pleraque Hispaniæ pervaserat: quin et nonnulli episcoporum depravati; inter quos Instantius et Salvianus Priscillianum non solum consensione, sed sub quadam

etiam conjuratione susceperant: quoad Hyginus, episcopus Cordubensis, ex vicino agens, comperit ad Idacium Emeritæ sacerdotem referret. Is vero sine modo, et ultra quam oportuit, Instantium sociosque ejus lacessens, facem quendam nascenti incendio subdidit: ut exasperaverit malos potius quam compresserit.

XLVII. Igitur post multa inter eos et digna memoratu certamina, apud Casaraugustam synodus congregatur: cui tum etiam Aquitani episcopi interfuerunt. Verum hæretici committere se iudicio non ausi: in absentes tum lata sententiâ, damnatique Instantius et Salvianus episcopi, Elpidius et Priscillianus laici. Additum etiam, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promendam. Atque id Ithacio *Sossubensi* episcopo negotium datum, ut decretum episcoporum in omnium notitiam deferret, maximeque Hyginum extra communionem faceret: qui cum primus omnium insectari palam hæreticos cœpisset, postea turpiter depravatus in communionem eos recepisset. Interim Instantius et Salvianus damnati iudicio sacerdotum, Priscillianum, etiam laicum, sed principem malorum omnium, una secum Casaraugustana synodo notatum, ad confirmandas vires suas episcopum in Abilensi oppido constituunt: rati nimirum, si hominem acrem et callidum sacerdotali auctoritate armasset, tutiores fore sese. Tum vero Idacius atque Ithacius acrius instare, arbitantes posse inter initia malum comprimi; sed parum sanis consiliis sæculares iudices adeunt, ut eorum decretis atque executionibus hæretici urbibus pellerentur. Igitur post multa et fœda certamina, Idacio supplicante elicitur à Gratiano tum Imperatore rescriptum, quo universi hæretici excedere non ecclesiis tantum aut urbibus, sed extra omnes terras propelli jubebantur. Quo comperio, Gnostici diffisi rebus suis, non ausi iudicio certare, sponte cessere qui episcopi videbantur: cæteros metus dispersit.

XLVIII. At tum Instantius, Salvianus et Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum Urbis eam tempestate episcopum objecta purgarent; sed iter eam præter interiorem Aquitaniam fuit, ubi tum ab Imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidiæ semina, maximeque Elusianam plebem, sane tum bonam et religioni studentem, pravis prædicationibus pervertere. A Burdigala per Delphinum repulsi, tamen in agro Euchrotiæ aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter cœptum Ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam feminis, in quibus erat Euchrotiâ, ac filia ejus Procula: de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam partum sibi gramibus abegisse. Hi ubi Romam pervenerunt Damaso se purgare cupientes, hæ in conspectum quidem ejus admitti sunt. Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi Ambrosium repererunt. Tum vertere consilia, ut (quia duobus episcopis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat, non illuserunt) largiendo et

auferendo ab imperatore capita extorquerent. Ita corrupto Macedonio tum magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, restitui Ecclesiis jubebantur. Hoc freti Instantius et Priscillianus repetivere Hispanias (nam Salvianus in urbe obierat), ac tum sine ullo certamine Ecclesiis quibus præfuerant, recopere.

XLIX. Verum Ithacio ad resistendum non anivius, sed facultas defuit: quia hæretici corrupto Volventio proconsule vires suas confirmaverant. Quin etiam Ithacius ab his quasi perturbator Ecclesiarum, reus postulatus, jussusque per atrocem executionem deduci, trepidus profugit ad Gallias. Ibi Gregorium præfectum adit; qui compertis quæ gesta erant, rapidè se turbarum auctores jubet, ac de omnibus ad imperatorem refert, ut hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit, quia per libidinem et potentiam paucorum cuncta ibi venâta erant. Igitur hæretici bonis artibus, grandi pecunia Macedonio data, obtinent ut imperiali auctoritate præfecto erepta cognitio Hispaniarum vicario (nam jam proconsulem habere desierant).... missique a magistro officiales, qui Ithacium tum Treveris agentem ad Hispanias retraherent; quos ille callide frustratur: ac postea per Pritanium episcopum defensus illudit. Jam tum rumor incesserat, Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse imperium, ac brevi in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius statuit, licet rebus dubiis, novi imperatoris adventum expectare: interim sibi nihil agitandum. Igitur ubi Maximus oppidum Treverorum victor ingressus est, ingerit preces plenas in Priscillianum ac socios ejus invidiae atque criminum. Quibus permotus imperator, datis ad præfectum Galliarum atque ad vicarium Hispaniarum litteris, omnes omnino quos habes illa involverat, deduci ad synodum Burdegalensem jubet. Ita deducti Instantius et Priscillianus: quorum Instantius prior jussus causam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse episcopatu pronuntiatum est. Priscillianus vero, ne ab episcopis audiretur, ad principem provocavit; permissumque id nostrorum inconstantia, qui aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservare, non causam imperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes quos causa involverat, ad regem deducti.

L. Secuti etiam accusatores Idacius et Ithacius episcopi: quorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, nihil tam reos quam accusatores displicere. Certe Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse definitio: fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri et gulis plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usque processerat, ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat certare jejuniis, tamquam Priscilliani socios aut discipulos, in crimen accesserent. Ausus etiam miser est ea tempestate Martino epi-

scopo, viro planè Apostolis conferendo, palam obiectare hæresis infamiam: namquè tum Martinus apud Treveros constitutus, non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret; Maximum orare, ut sanguine infellicium abstineret; satis superque sufficere, ut episcopali sententia hæretici judicati Ecclesiis pellerentur; novum esse et inauditum nefas, causam Ecclesiæ iudex sæculi judicaret. Denique quoad usque Martinus Treveris fuit, dilata cognitio est; et mox discessurus egregia auctoritate a Maximo elicit sponsonem, nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea imperator per Magnum et Rufum episcopos depravatus, et a mitioribus consiliis deflexus, causam præfecto Evidio permisit, viro acri et severo, qui Priscillianum gemino iudicio auditum, convictumque malefici, nec dissentem obscœnis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egisse conventus, nudumque orare solitum, nocentem pronuntiauit; redegitque in custodiam, donec ad principem referret. Gestis ad palatium delatis, censuit imperator Priscillianum socioque ejus capitis damnari oportere.

LI. Cæterum Ithacius videns quam invidiosum sibi apud episcopos foret, si accusator etiam postremis rerum capitalium iudiciis astitisset (etenim iterari iudicium necesse erat), subrahit se cognitioni: frustra, callido jam scelere perfecto. At tum per Maximum accusator apponitur Patricius quidam, fisci patronus: ita eo insistente Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo Felicissimus et Armenius, qui nuper a catholicis, cum essent clerici, Priscillianum secuti desciverant. Latronianus quoque et Euchrotia gladio perempti. Instantius quem superius ab episcopis damnatum diximus, in Syllinam insulam, quæ ultra Britannias sita est, deportatus. Itum deinde in reliquis sequentibus iudiciis, damnatique Asarius et Aurelius diaconus gladio. Tiberianus, adeptis bonis, in Syllinam insulam datus. Tertullus, Potamius et Joannes, tamquam viliores personæ et digni misericordia, quia ante quæstionem se ac socios prodidissent, temporario exilio in Gallias relegati. Hoc fere modo homines luce indignissimi, pessimo exemplo, necati aut exiliis mulctati: quod initio jure iudiciorum et egregio publico defensum, postea Ithacius in iurgiis solitus, ad postremum convictus, in eos retorquebat, quorum id mandato et consiliis effecerat, solus tamen omnium episcopatu detrusus: nam Idacius, licet minus notens, sponte se episcopatu abdicaverat: sapienter id et verecunde, nisi postea amisum locum repelere tentasset. Cæterum Priscilliano occiso non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore proruperat, sed confirmata; latius propagata est: namque sectatores ejus, qui tum pifus ut sanctum honoraverant, postea ut martyrem colere cœperunt. Peremptiorum corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequiis celebrata eorum funera. Quin et jurare per Priscillianum summa religio pu-

tabatur. Ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat, quod jam per quindecim annos sædis dissensionibus agitata, nullo modo sopiri poterat. Et nunc, cum maxime discordiis episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia,

A invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, somno, desidia essent depravata: postremo plures adversum paucos bene consulentes, insanis consiliis et pertinacibus studiis certabant: inter hæc plebs Dei et optimus quisque probro atque ludibrio habebatur.

SULPICII SEVERI DE VITA BEATI MARTINI LIBER UNUS.

AUCTORIS AD DESIDERIUM EPISTOLA DE LIBRO VITÆ B. MARTINI.

SEVERUS DESIDERIO charissimo salutem.

Ego quidem, frater unanimis, libellum quem de vita sancti Martini scripseram, scheda sua premere, et intra domesticos parietes cohibere decreveram; quia, ut sum natura infirmus, judicia humana vitabam, ne (quod fore arbitror) sermo incultior legentibus displiceret, omniumque reprehensione dignissimus judicaretur, qui materiam disertis merito scriptoribus reservandam impudens occupassem: sed petenti tibi sæpius negare non potui. Quid enim esset, quod non amor tuo vel cum detrimento mei pudoris impenderem? Verumtamen ea tibi fiducia libellum edidi, qua nulli a te prodendum reor; quia id spondidisti. Sed vereor, ne tu ei janua sis futurus, et emissus semel non queat revocari; quod si acciderit, et ab aliquibus eum legi videris, bona id venia a lectoribus postulabis, ut res potius quam verba

B perpendant, et æquo animo ferant, si aures eorum vitiosus forsitan sermo perculerit: quia regnum Dei non in eloquentia, sed in fide constat. Meminerint etiam, salutem sæculo non ab oratoribus, sed a piscatoribus prædicatam; cum utique, si utile fuisset, id quoque Dominus præstare potuisset. Ego enim cum primum animum ad scribendum appuli, quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipse decidi ut solœcismis non erubescerem: quia nec magnam istarum umquam rerum scientiam contigissem; et, si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum id desuetudine tanti temporis perdidissem. Sed tamen, ne nos maneat tam molesta defensio, suppresso, si tibi videtur, nomine libellus edatur. Quod ut fieri valeat, titulum fronti erade, ut muta sit pagina; aut, quod sufficit, loquatur materiam, non loquatur auctorem.

INCIPIT LIBER.

I. Plerique mortales studio et gloriæ sæculari inaniter dediti exinde perennem, ut putabant, memoriam nominis sui quæsierunt, si vitas clarorum virorum stylo illustrassent. Quæ res utique non perennem quidem, sed aliquantulum tamen conceptæ spei fructum afferebat: quia et sui memoriam, licet incassum, propagabant; et propositis magnorum virorum exemplis non parva æmulatio legentibus excitabatur. Sed tamen nihil ad beatam illam æternamque vitam hæc eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsi occasura cum sæculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumentum tulit legendo Hectorem pugnantem, aut Soeratem philo-

C sophantem? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrime etiam impugnare, dementia: quippe qui humanam vitam præsentibus tantum actibus æstimantes, spes suas fabulis, animas sepulcris dederint: siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crediderunt; cum hominis officium sit, perennem potius vitam quam perennem memoriam quærere, non scribendo aut pugnando vel philosophando, sed pie, sancte religioseque vivendo. Qui quidem error humanus litteris traditus in tantum valuit, ut multos plane æmulos vel inanis philosophiæ, vel stultæ illius virtutis invenerit: Unde facturus mihi operæ pretium videor, si vitam